

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका

आनन्द भूमि

The Ananda Bhoomi

वर्ष ३२ अंक ६ पौषशुक्लपूर्णिमा (मिलापुन्हि)

रु. १५

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका

आनन्द भूमि

बु.सं. २५४८ ने.सं. ११२५ मिलापुन्धि २०६१, पौषशुक्लपूर्णिमा वर्ष ३२ अंक ९

The Ananda Bhoomi A Buddhist Monthly:

Year. 32 No. 9

बुद्ध वचन

पाणिमिहे चे वणो ना'स्स - हरेय्य पाणिना विसं ।
ना'ब्बणं विसम'न्वेति - नत्थि पापं अकुब्बतो ॥

घाउ नभएको हातले विष छोए तापनि विष नलागे
भै पाप नगर्नेलाई पापले छुँदैन ।

If you have no wound on your hand you can
touch poison without being harmed. No harm
comes to him who does no harm.

कार्यालय ठेगाना

आनन्दकुटी विहार गुथि

पोष्ट बक्स : ३००७, आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू
फोन : ४२७१४२०, फ्याक्स : ४२२८०९७
ई-मेल : anandkuti@mail.com.np

विषय सूची

१) सम्पादकीय	२
२) पाठक प्रतिक्रिया	३
३) बौद्धवाङ्मयमा राजगृहको महत्व	३
४) सम्यक महादान	राजेन्द्रमान वज्राचार्य ४
५) विरक्तिएको जीवन	एम.जे.के ६
६) एशियामा महाभूकम्प	७
७) जीवजन्तुले पाउँछन् भूकम्पको पूर्व संकेत	ददिगम सापकोटा ९
८) आगम र निकायको तुलनामा नागार्जुन	आचार्य श्रीधर राणा ११
९) नेवार वज्रयानको पुनरुत्थान हुनु आवश्यक	जगदीश वैद्य श्रेष्ठ १४
१०) आनिशंस	भिक्षु सुजनकीर्ति १६
११) बालमञ्च	१८
१२) बुद्धधर्ममा मूल सिद्धान्त	रहल सांकृत्यायन २२
१३) स्वयाचन बुद्ध थौं	राज शाक्य २३
१४) Progress & Morality	Ven. Master Hsing Yun २४
१५) Buddhism & the Unknown Principle	Dr. Ganesh Mali २६
१६) Calling Buddha for Peace	Bhi. Sangharakshit २७
१७) बौद्ध गतिविधि	२८

आवरण पृष्ठ

सम्यक महादानमा ल्याईने
दिपङ्कर बुद्ध तथा बोधिसत्वहरू

वार्षिक रु. १५०१-

एकप्रति रु. १५१-

वार्षिक ग्राहक बनी सहयोग गर्नु

आजको आवश्यकता

निर्देशक
बिभु कुमारकाश्यप महास्यविर

सल्लाहकार
बिभु ज्ञानपूर्णक महास्यविर
तीर्थनारायण मानन्धर

सम्पादक
बिभु धर्ममूर्ति

प्रबन्ध सम्पादक
संघरत्न शाक्य

व्यवस्थापक
डा. अनूप श्रेष्ठाचार्य

सहयोगी
श्री. प्रजारत्न/श्री. अशोक

आर्थिक व्यवस्थापक
माणिकरत्न शाक्य

विशेष सहयोगी
त्रिभुवनधर तुलाधर

सहयोगी
मणिरत्न तुलाधर

वितरण
मिलन श्रेष्ठ

सहयोगी
बुद्धजयन्ती समारोह समिति (श्रीघः), बिभु मैत्री
महास्यविर (लुम्बिनी), अ. इन्द्रावती, नरेश वज्राचार्य
(बुटवल), सुनकेशरी श्रेष्ठ (बनेपा), सत्यना शाक्य,
उर्मिला महर्जन, सरिता अवाले, सर्जु वज्राचार्य
(पाल्पा), उत्तम बुद्धाचार्य (पोखरा),
याम शाक्य (बेनी), कृष्णप्रसाद शाक्य (बाग्लुङ),
शेखर शाक्य (नारायणगढ)

आवरण तस्वीर
वज्राचार्य सहयोग कार्यक्रम

कम्प्युटर सज्जा
नसना कम्प्युटर सर्भिस, ४२४७०६५

मुद्रण तथा आवरण सज्जा
सुप्रवाह प्रकाशन प्रा. लि., ४२८०६१४

प्रकाशक
आनन्दकुटी विहार गुथि
आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू

शान्ति..... ! हो शतप्रतिशत हो । तर शान्ति कुनै व्यक्ति होइन जो पुकार्दैमा, आक्रान्त र आग्रह गर्दैमा आउँछ । शान्ति कुनै पदार्थ होइन जुन न्यायि, नारा, सभा, सम्मेलन गर्दैमा र दबाव सिर्जना गर्दैमा प्राप्त हुन्छ । शान्ति एक मानवीय महशुश हो । मानसिक अभिव्यक्ति हो । तसर्थ यो मानवीय वातावरणमा मात्र विद्यमान रहन सक्दछ । दानवीय वातावरणमा शान्तिको विद्यमानता सम्भव हुँदैन । अतः मानवीय वातावरण सिर्जना गर्न सबै क्षेत्र र तहबाट इमान्दार प्रयास हुनु आवश्यक हुन्छ । कुनै पनि एक पक्ष वा तहको इमान्दारीताको अभावमा उक्त वातावरण प्रदूषित हुन जान्छ र शान्ति सिर्जनामा बाधा पुग्न जान्छ ।

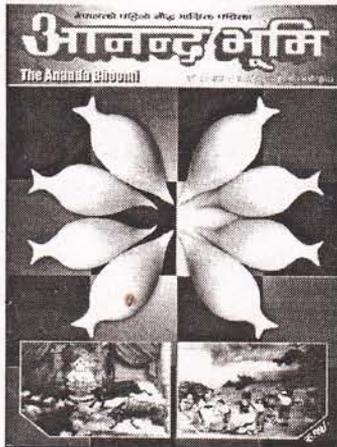
मानवीय वातावरण भन्नु नै 'बाँच्' र 'बाँच्न देउ' भन्ने हो । त्यहाँ कुनै किसिमको विभेद हुँदैन । सबैको समान हक, अधिकार र कर्तव्य रहन्छ । त्यहाँ 'म' र 'मेरो' भन्ने भाव हुँदैन । 'हामी' र 'हाम्रो' भन्ने भाव रहन्छ । अझ यसमा देशको प्रतिनिधित्व गर्ने व्यक्ति, समूह र संस्थाको दायित्व र जिम्मेवारी अधिक रहन्छ । किनकी उनीहरूमाथि समस्त जनताको विश्वास निर्भर रहेको हुन्छ । अतः सम्बन्धित पक्षले सबै क्षेत्र र तहका व्यक्तिलाई सहज रूपमा बाँच्न र बाँच्न दिन सक्ने वातावरण तयार पारिदिनु पर्दछ । प्रत्येक व्यक्तिलाई निर्वाध रूपमा बाँच्न सक्ने वातावरण बनाइदिएको खण्डमा आफ्नो बाँच्न पाउने अधिकार पनि स्वतः प्राप्त हुनजान्छ, तब आफू बाँच्नको लागि कुनै बल वा शक्ति अरुमाथि प्रयोग गर्नु आवश्यक रहँदैन । आफू बाँच्नको लागि अरुको हानि, चोरी अनि हिंसा गर्नुपर्ने हुँदैन । किनकि प्रत्येक व्यक्तिलाई निर्वाध रूपमा बाँच्न हुनुपर्ने सबै किसिमका आवश्यकता परिपूर्ति उक्त वातावरणले सिर्जना गरिदिएको हुन्छ ।

मानवीय वातावरण सिर्जना गर्न व्यक्ति-व्यक्तिमा मानवीय गुणको आवश्यकता पर्दछ । मानवीय गुण व्यक्तिमा हुन उसमा धार्मिक चेतना हुनु पर्दछ । धार्मिक चिन्तनले नै करुणा, मैत्री र शान्तिको अनुभूति दिलाउँदछ ।

तसर्थ प्रत्येक व्यक्तिमा धार्मिक चेतना जागृत होस् । धार्मिक चिन्तनको विकास होस् । मानवीय गुणहरूको अभिवृद्धि होस् र मानवीय वातावरण सिर्जना गर्न प्रेरित होस् । अनि दायित्व र जिम्मेवारी बोकेका पक्षले इमान्दार प्रयास गरुन् । हाम्रो देशमा चाँडै नै शान्तिको पुनर्स्थापना भई सबै नेपालीले सुरक्षित महशुश गर्न पाउन् । यही नै आनन्दभूमि परिवार कामना गर्दछ । भवतु सब्ब मंगलं ।

आनन्दभूमिमा सामान्य ज्ञानका कुराहरू पनि समावेश भए हुन्थ्यो ।

विगत केही वर्षदेखि आनन्दभूमि रंगीनकभरमा छापिनुका साथै स्तरीय लेख, रचनाहरू प्रकाशित हुँदै गएकोमा हार्दिक आभारी प्रकट गर्न चाहन्छु। मार्गपूर्णमाको अंकदेखि बालबालिकाहरूको स्तम्भ बालमञ्चको पनि शुरुवात गर्नुभएकोमा खुशी लाग्यो। यसरी नै आनन्दभूमिलाई सबै वर्गको पाठकलाई सुहाउने गरी विभिन्न स्तम्भहरू थप गर्दै लानुहुन्छ भन्ने आशा राख्छु। यसमा बौद्ध गतिविधि, बौद्ध दर्शनको अलावा

बौद्ध संस्कृतिको साथै समसामयिक सामान्य ज्ञानका कुराहरू पनि समावेश गर्नु भयो भने सुनमाथि सुगन्ध हुन जाने थियो जस्तो लाग्छ। आशा छ यसमा सम्पादक मण्डलले ध्यान पुऱ्याउनु हुने छ। भवतु सब्ब मंगल।

विनिता तुलाधर
नरदेवी, काठमाडौं

मिलापुन्हिको सन्दर्भमा

बौद्ध वाङ्मयमा राजगृहको महत्व

संकलन :- हेराकाजी सुईका:

- १) राजकुमार सिद्धार्थले गृहत्याग गरेर भिक्षाटनमा जाँदा राजा विम्बिसारसँग भेट भएको स्थान
- २) भिक्षामा प्राप्त भोजन लिएर पाण्डव पर्वतको छहारीमा बसेर भोजन गरेको स्थान।
- ३) उपतिस्स र कोलित (जो पछि सारिपुत्र र मौद्गल्यायनको नामबाट प्रसिद्ध भए) ब्राह्मणहरूको जन्मस्थान
- ४) पौषपूर्णिमा (मिलापुन्हि) का दिन बुद्धले सर्वप्रथम गमन गर्नु भएको नगर।
- ५) अस्सजि भन्तेले उपतिस्स परिव्राजकलाई
ये धम्मा हेतुप्पभवा तेसं हेतु तथागतो आह।
तेसञ्च यो निरोधो एवंवादी महासमणो ति ॥
भनेर आफ्नो गुरुको गुण वर्णन गरेको स्थान
- ६) सारिपुत्र र मौद्गल्यायन भिक्षुहरूलाई अग्रश्रावक पद प्रदान गरेको स्थान।
- ७) बुद्धलाई पहिलो विहार (वेणुवन विहार) दान गरेको स्थान।
- ८) अनाथपिण्डक महाजनले सर्वप्रथम बुद्धको दर्शन पाएको स्थान।
- ९) हजार जटिल भिक्षुहरूकासाथ प्रवेश गरेको स्थान।
- १०) प्रथम संगायन गरेको स्थान।

सम्यक महादान

♦ राजेन्द्रमान वज्राचार्य

“दानम् विभूषणम्, लोके दानम्
दुर्गति निवारणम्, दानम् स्वर्गस्य
स्वपनम् दान, शान्ति करम् शुभम्”

कपिषावदान

दान (सहयोग) बाट प्राप्त हुने पुण्य त्यस व्यक्तिको महत्वपूर्ण रूपमा रहने आभूषण (गहना) हो। जसको पुण्यफल पछिसम्म रहने गर्दछ। दानको पुण्यफलले दुर्गति हुनबाट बचाई स्वर्ग जाने कर्म प्राप्तितर्फ उन्मुख गराउँदै शान्ति शुभारम्भ भई सबैको हित हुने कार्यमा सहयोग पुग्न जान्छ।

यसरी दानको इतिहास, परम्परागत कथन तर्फ हेर्दा तल उल्लेखित राजाहरूसँग जोडिएका कथालाई पनि उल्लेख हुनु आवश्यक देखिन्छ -

१) राजा सर्वानन्द २) विश्वन्तर राजकुमार ३) महासत्व राजा ४) मणिचूड राजा ५) विक्रमादित्य राजा ६) सिवि राजा ७) राजा हरिश्चन्द्र। यही प्रसङ्गमा कन्यादान परम्परामा नेपालका राजकुमारी भृकुटीको तिब्बतका राजा श्रोङ्गचङ्ग गम्पासँगको विवाहलाई पनि लिन सकिन्छ।

त्यसै गरी कपिषावदान, सुगतावदान, दानगाथा, षट्पारमितामा विशेष गरी दानपारमिताका कुराहरूलाई गहिरो अध्ययन अनुसन्धान गर्नुपर्ने देखिन्छ। यी कुराहरूको अध्ययन अनुसन्धान गर्दा दानपारमितातर्फ अग्रसर गराउने उत्प्रेरणा दिने अन्य ग्रन्थ सूत्रहरूलाई भने विर्सनु हुँदैन। जस्तै सप्तविधानोत्तर पूजाविधिमा यसरी उल्लेख छ -

“रत्नत्रयं मे शरणम् सर्वप्रति दिशामेघम् ॥

अनुमोदे जगपुण्यं बुद्धबौधैवधे नमः ॥१॥

आवोधत शरणयामि बुद्धधर्म गणोत्तमम् ॥

बोधचित्तं करोम्येषः स्वपरार्थं प्रसिद्धये ॥२॥

उत्पादयामि बरबोधचित्तं ॥

निमन्त्रयामि महु सर्वसत्त्वाम् ॥३॥

इत्थं चरिष्ये बरबोधचर्याम् ॥

बुद्धो भवेयं जगतो हिताय् ॥४॥

यसरी दान (सहयोग) गर्ने तर्फ उत्प्रेरित गर्ने ग्रन्थ सूत्रको महत्व किन रहन्छ भन्दा नेपालमा एउटा उखान छ “धनीलाई धन प्यारो, कोरी (महारोगी) लाई जिउ प्यारो” ले चरितार्थ हुने गरेको हामीले देखेकै कुरा हो। धनी धनको पछ्याडि मात्रै लाग्ने

हुँदा त्यस्तालाई दान गर्ने चित्तोत्पत्ति गराउन सहायक सिद्ध ग्रन्थहरूको अत्यावश्यक देखिन्छ। तर दान गर्दा द्वेषभावले, ईर्ष्याभावले, प्रतियोगी भावना वा नाम कमाउने भावले, लोकाचार प्रवृत्तिले, लोभ्याउने प्रवृत्तिले नभई आफूलाई चाहिने, आफ्नो प्रिय वस्तु त्याग भावले दान गर्नुपर्दछ। दान गरी सकेपछि पुग्न पुग, मेरो, मलाई चाहिने आदि कुरा सोच्नु हुँदैन। दान गर्दा भेदभावरहित हुनुपर्दछ।

यसै सन्दर्भमा कपिषावदान अनुसार दीपावती नगरका राजा सर्वानन्दले आफ्नो दरवारमा ठूलो दानशाला बनाई दिपङ्कर बुद्ध र उहाँको संघलाई दान गर्दा दिपङ्कर बुद्धबाट “सम्यकदानको पुण्य त्यसलाई प्राप्त हुन्छ जसले सही ढंगले दान दिन्छ।” भनी गुडतः अजि (हाल प्रख्यात नाम) को सन्दर्भमा भन्नु भएको कुरालाई मनन गर्नुपर्दछ।

यस्तै अरु दानका प्रकारलाई विचार गर्दा मणिचूड राजाले आफ्नै नरमणि दान गरेको प्रसङ्ग, महासत्व राजाले आफ्नो मासु काटेर दान गरेको प्रसङ्ग, विश्वन्तर राजकुमारले परिवार दान गरेको सन्दर्भ, बुद्ध बोधिसत्वले धर्मदान र प्रणिधान गरी उपकारको लागि प्रणिधान गरेको सन्दर्भ अझ महत्वपूर्ण हुने गर्दछ। विक्रमादित्यले जनहितको लागि गरेको जीवनदान अझ महत्वपूर्ण देखिन्छ। त्यसैले राजालाई सम्यक महादानमा बोधिसत्वको रूपमा राखिन्छ। अझ नेपाली वज्रयानपरम्परामा दान लिन शाक्य, वज्राचार्यहरूले समेत दान दिने परम्पराको पञ्चदान, सर्वसंघ दान, नरा पञ्चदान, सम्यक महादान आदिको परम्पराको महत्व धेरै हुने देखिन्छ।

दान परम्परामा श्राद्ध गर्दाको पिण्डदान, पूजा गरी गर्ने दानलाई पनि लिन सकिन्छ।

सम्यक महापञ्चदान

- सम्यक महादान काठमाडौं र भक्तपुरमा माघसंक्रान्तिको दिन र पाटनमा चैत्र महिनामा मनाउने प्रचलन रहेको छ।
- हाल भक्तपुरमा प्रत्येक वर्ष एक दिने सम्यक महादान मनाइन्छ। पाटनमा हरेक पाँच वर्षमा दुईदिने ईल्हने सम्यक भनी मनाइने प्रचलन रहिआएको छ।
- काठमाडौंमा पहिले प्रत्येक वर्ष मनाइने सम्यक महादान गोरखाका राजा पृथ्वीनारायण शाहले आक्रमण गर्नु पूर्व ४/४ वर्षमा मनाउने प्रचलन थियो।

घ) राजा पृथ्वीनारायण शाहले आक्रमण गरिएको समय र एकीकरण पश्चात् सम्यक महादान बन्द अवस्थामा रहेकोमा राजनैतिक रूपमा विजय भएका राजा पृथ्वीनारायण शाहले आफ्नो शासन दिगो बनाउन सांस्कृतिक रूपमा नेपाल मण्डलको परम्परालाई स्वीकार गर्ने क्रममा सम्यक महादानलाई १२ वर्षे सम्यक महादानको रूपमा पुनः सञ्चालन गराएका थिए ।

१२ वर्षे सम्यक महादान कहाँ, कसरी, क-कसको उपस्थितिमा हुन्छ ?

- काठमाडौंको सम्यक महादान राजा पृथ्वीनारायण शाहले काठमाडौं विजय गर्नुपूर्व हेरक ४/४ वर्षमा गुथिपालाःहरूको स्थानमा पालै पालो सम्पन्न गरी आइरहेको थियो । एकीकरण पश्चात् प्रत्येक १२/१२ वर्षमा पौषमा सान्तको मध्याह्नबाट सम्पूर्ण बुद्ध-बोधिसत्वहरूलाई माघसंक्रान्तिको विहानसम्म हनुमानढोकामा सार्वजनिक दर्शन दान-प्रदानको लागि राखी माघसंक्रान्तिको मध्याह्न हनुमानढोकादेखि स्वयम्भू

सम्यक महादानका कलकहरू

सम्पन्न मिति	आयोजक	तत्कालिन राजा
ने.सं. ६९०	केलका धर्मज्योति कंसाकार र जनबहाःका तेजलिपि	
ने.सं. ७१४	इतुम्बहाः गुथिको पहिलो	राजा शिवसिंह मल्ल
ने.सं. ७६१	श्रीखण्ड तरुमूल महाविहारका हाकुजु	
ने.सं. ७७३	केलटोलका धर्मज्योति कंसाकार	राजा कविन्द्र प्रताप मल्ल
ने.सं. ८१७	रत्नमानजी परिवार	राजा नरेन्द्र मल्ल (पाटन)
ने.सं. ९०८	ज्ञानपति शाक्य भिक्षु	भूपालेन्द्र मल्ल (कान्तिपुर)
ने.सं. ९५१	न्याक तुन्छेका ज्ञानपति	
ने.सं. ९८२	जधुछे असनका भाजु वन्तसिं तुलाधर	
ने.सं. ९८३	यतछे वहाःका चिधं ताम्राकार	
ने.सं. ९९३	जरुछे असनका शंख सिं तुलाधर	
ने.सं. ९९९	जरुछे असनका दानवीर सिं तुलाधर	
ने.सं. १००२	न्येतका ज्ञान वीर सिं तुलाधर	
ने.सं. १००८	धालासिक्व असनका कृष्णसुन्दर तुलाधर	
ने.सं. १०१६	सम्यक महादान गुथि	
ने.सं. १०१८	न्हुत्वा थायमदुका जोगवीर स्थापित	
ने.सं. १०२६	काठमाडौं कुलवीरसिं तुलाधर	
ने.सं. १०५२	न्हयोखाटोलका भक्तवीर सिं तुलाधर	
ने.सं. १०६७	चिक्रमुगलका मोतीमान राजकर्णिकार	
ने.सं. १०७२	न्हूवहाः काठमाडौंका सम्यकरत्न तुलाधर	
ने.सं. १०८८	सम्यक महादान गुथि	श्री ५ महेन्द्र
ने.सं. ११००	सम्यक महादान गुथि	श्री ५ वीरेन्द्र
ने.सं. १११३	सम्यक महादान गुथि	श्री ५ वीरेन्द्र
ने.सं. ११२२	बालाजु काठमाडौंका रामकुमारी मानन्धर	श्री ५ ज्ञानेन्द्र
ने.सं. ११२५	सम्यक महादान गुथि	श्री ५ ज्ञानेन्द्र

वज्राचार्यहरूलाई समेत दान प्रदान गर्ने प्रचलन रहेको छ । -माघसंक्रान्तिको भोलिपल्ट अर्थात् माघ २ गते मिसा सम्यक भनी शाक्य, वज्राचार्य महिला (नारी) हरूलाई सम्यक दान दिने प्रचलन रहेको छ । जसबाट भिक्षुणी संघलाई पनि मान्यता दिई दान प्रदान ग्रहण गर्न अगसर गराउन छुट्टै दिन कै व्यवस्था भएको देखिन्छ । - सम्यक सम्पन्न भएको दाश्रो वर्षको माघसंक्रान्तिकै दिन स्वयम्भु भुईंखेलमा दरु भनी पुनः दान

भूइंखेलसम्म भव्य जात्रा गर्दै लगेर भूइंखेलमा बोधिसत्वको रूपमा राजालाई विराजमान गराई सम्यक महादान सम्पन्न गरिन्छ । - सम्यकको लागि एक वर्ष अगावै स्वयम्भू महाचैत्यस्थित अमिताभ बुद्धलाई मुख्य देवता मानी सर्वप्रथम सम्यक महादानको लागि आमन्त्रण गव्यदाँ राखि पछि, बोधिसत्वरूपि राजा, बुद्ध, बोधिसत्वहरू, नराँ सम्पन्न गरी स्थापित दिपङ्कर

बुद्धहरू, लोकेश्वर, तारा, मैत्रीबुद्ध, पञ्चबुद्ध, देवावतार, मनकामना, अमोघपास लोकेश्वर आदि बुद्ध, बोधिसत्व र लोकेश्वर स्तरका देव देवीहरूलाई आमन्त्रण गरिन्छ । - १८ महाविहारका मूल चक्रेश्वर (देय् थाय्पा) लाई पनि बोधिसत्वकै रूपमा आमन्त्रण गर्ने परम्परा रहेको छ । - पञ्चबुद्ध लगायत १८ महाविहारका स्थविर, चक्रेश्वर, थाय्पाहरूलाई पनि दान प्रदान गरिन्छ । - सम्यक महादानमा प्रब्रजित (चूडाकर्म सम्पन्न) सम्पूर्ण शाक्य,

प्रदान गरी दान प्रदानको पुण्य प्राप्त गर्दछ । जसलाई पूर्णादानको रूपमा लिइन्छ ।

सम्यकको ऐतिहासिकता

- सर्वप्रथम राजा शिवसिंह मल्लको पालामा ने.सं. ७१४ मा सम्यक महादान गुथि इतुम्बहालबाट सम्यक महादान भएको अभिलेख प्राप्त छ ।

- सम्यक महादान गुथिमा इटुम्बहाः, लगंबहाः र वंटु चिधंबहाःका शाक्यहरू रहेका छन् ।
- प्रेमबहादुर कंसाकारका अनुसार ने.सं. ६९० मा केलका धर्मज्योति तुलाधरबाट पनि सम्यक महादान सम्पन्न भएको अभिलेख रहेको छ । जसलाई इटुम्बहालकै गुलोचन्द्र मूर्तिले समेत प्रमाणित गरेको देखिन्छ ।
- ऐच्छिक सम्यक ने.सं. ८१७ मा राजा योग नरेन्द्र मल्लकोपालमा रत्नमुनि शाक्य परिवारबाट सम्पन्न भएको देखिन्छ ।
- राजा भूपतीन्द्र मल्ल सम्यक महादानमा संलग्न भएको इतिहास रहेको छ ।
- ने.सं. ७६१ श्रीखण्ड तरुमूल महाविहारका हाकुजुले ऐच्छिक सम्यक गरेको थियो ।
- ने.सं. ७७३ मा केलटोलमा धर्मज्योति कंसाकारले भूइखेलमा ऐच्छिक सम्यक गरेको थियो ।
- असनका धर्मसागर उदासले जमल बहालमा ऐच्छिक सम्यक दान आयोजना गरी राजालाई श्रीपेच समेत दान गरेका थिए ।
- ४/४ वर्षमा सम्यक महादान भएको बखत इटुम्बहाः गुथिले ताम्सी पाखामा, चिधंबहाः वटु गुथिले प्यूखामा र गलंबहालको गुथिले खोल्पापाखा खुसिबहीमा सम्यक सम्पन्न गर्ने प्रचलन थियो ।
- वटु टोलका तोयोजुले दिपङ्कर बुद्धको सुनको मूर्ति बनाई

ने.सं. ६६५ मा राजा नरेन्द्रदेवको पालामा वटुमा नै भोजन समेत गराई सम्यक दान गरेको थियो ।

दान प्रदान गर्दा के के गरिन्छ ?

क) भोजन दान

- हाजा अर्थात् वाफमा उसिनेको भात
- बेसार, नुन नभएको मूलाको तरकारी
- कालो मासको दाल
- गोलमरी, ऐंथा (पचिन्ता) रोटी

ख) अन्य दान

- पिण्ड पात्रमा चामल, पैसा, हलः (हर्रो) दान गरिन्छ ।
- खीर (क्षीर) दान ।
- पैसा, सुन, चाँदी, तामा ।
- अन्नहरूमा धान, गहुँ, केराउ, भटमास ।
- पञ्चामृतमा दूध, दही, ध्यू, कस्ती, सख्खर ।
- मिठाईमा लड्डु, प्याडा, माल्पुवा, स्वारी ।
- कापी, कलम, मसी, पुस्तक ।
- कुचो, डोरी, चीवर, सियो, धागो ।

आदि दान दिनाले परोपकारी, शीलवान, शुशील भई सबैले मालिकको रूपमा हेर्ने, गुरु पिण्डतको रूपमा हेर्ने हुँदा मनले चिताए जस्तो अरुको सेवा गर्नसक्ने भई सुख, शान्ति र आनन्द प्राप्त हुने गर्दछ ।

विरक्ति एको जीवन

मनमा असन्तुष्टताको
सागर भन्नु या महासागर
अनवरत अनियन्त्रित छचल्काएर
विवश म बाँचेको छु
थाहा छैन
खै कसलाई भन्नु म
कहाँ गएर पोखु म ।

ज्ञात छ मलाई
धेरै कुरा आफुले बिगारेको छु
आफुद्वारा धेरैपल्ट
धेरैलाई धुरुधुरु स्वाएको छु
अनि त म
भिन्नभिन्नै एकदम छटपटिएको छु
ठूलो असन्तुष्टताको भावना
मनको कुनाकुन्दरामा संगालेर
विवश म बाँचेको छु

नत्र त जानाजानै
को मूर्ख असन्तोष भइराख्लान् र
बुभुत्त त मैले पनि बुभुकेकै छु नि
सन्तोषी सदा सुखी असन्तोषी सदा
दुःखी ।

जति कुरा कोट्याउदै जाउं
जति कुरा सम्भ्रजं
भक्तभक्त
मनमा भक्कानो छुटेर आउँछ
गहभरि आसु भरिएर आउँछ
नसम्भ्रजं त
भिन्न भिन्न म खोक्रो हुँदैछु
असन्तोष र छटपटीले
म उकुसमुकुस भएको छु
एक मुट्ठी श्वासको लागि
म तडिपन बाध्य भएको छु

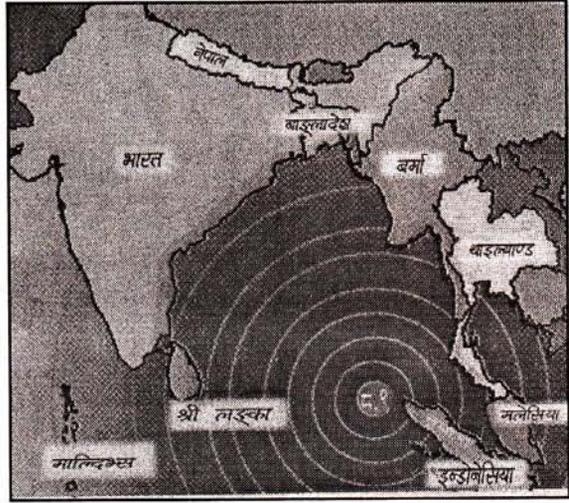
म के गरुं

कोही त भनिदेउ म के गरुं
एक विवश, लाचार, दोषी
यो जीवनलाई लिएर
म कति बाँचिरहुं ?

पुग्यो पुग्यो अब त पुग्यो
जीवनदेखि विरक्त लाग्यो
हे भगवान् तिम्रो शरणमा परेको छु
मलाई मुक्ति देऊ
यो गर्न सक्दैनाँ अथवा भने
मुक्तिको मार्गनिर्देशन पहिल्याइदेऊ
दुई अञ्जुली जोडी
कोटी कोटी प्रार्थना गर्दछु
हे भगवान्
मुक्तिको बाटो देखाइदेऊ ।

- एम. जे. के., त्रि. वि. वि.

एशियामा महाभूकम्प

विश्वमै चालीस वर्षयताको सबैभन्दा ठूलो भूकम्प र त्यसपछिको सामुद्री छल्लाका कारण एशियामा सन् २००४ डिसेम्बर २४ मा १ लाख ५८ हजारभन्दा बढीको मृत्यु भएको छ। हराउनेको संख्या करिब १४ हजार रहेकाले मृत्यु हुनेको संख्या एक लाख ७५ हजार को हाराहारिमा पुग्ने अनुमान छ। यो भूकम्पलाई सन् १९०० पछिको चौथो ठूलो भनिएको छ। यो भूकम्प इन्डोनेशियामा एक शताब्दीयताको पाँचौ ठूलो हो।

इन्डोनेशियाको आचेह (Aceh) नजिक केन्द्रविन्दु रहेको ९ रेक्टर स्केलको शक्तिशाली भूकम्प र त्यसले ल्याएको समुद्री हलचल (Tsunami) बाट दक्षिण तथा दक्षिणपूर्वी एशिया सबैभन्दा बढी प्रभावित भए। समुद्रको पानी १५ मिटर (५० फिट) माथिसम्म उठेको थियो भने भूकम्पको केन्द्रविन्दुबाट ४ हजार ५ सय किलोमिटर टाढा अफ्रिकी मुलुक सोमालियासम्म पुग्यो। श्रीलंका, भारत र इन्डोनेशियामा सबैभन्दा बढीको मृत्यु भएको छ। सन् १९६४ मा अमेरिकाको अलास्का (Alaska) मा ९.२ रेक्टर स्केलको भूकम्प गएको थियो।

महाभूकम्पपिडितका लागि संयुक्त राष्ट्रसंघलगायतका संस्थाले इतिहासकै ठूलो उद्धार गरिरहेका छन्।

कसरी आउँछ ?

विभिन्न कारणले पानीको घनत्व एकासि बढेर बेलाबेलामा समुद्रको भित्री तहमा हलचल उत्पन्न हुन्छ। त्यस्तो हलचलका साथै सूर्य तथा चन्द्र गुरुत्वाकर्षणले उत्पन्न हुने ज्वारभाटा र मौसमी हावाका कारण समुन्द्रको सतहमा तरङ्ग आइरहन्छन्। समुद्र या यस वरपर भूकम्प, पहिरो वा ज्वालामुखीबाट समुद्रको पानी विस्थापित हुन्छ र एक किसिमको तरङ्ग उत्पन्न हुन्छ। यसलाई अंग्रेजीमा 'हार्भर वेभ' र जापानी भाषामा सुमानी भनिन्छ। यी कारणबाट उत्पन्न ऊर्जा पानीमा सँच्च र विस्तारै पानीको तरङ्गको उचाइ बढ्दै जान्छ। यो ऊर्जा 'ट्रान्सभर्स वेभ' का रूपमा सयौं माइल प्रतिघण्टाको दरले तटीय क्षेत्रतिर बढ्दै जान्छ। यस्तो तरङ्गको लम्बाइ ७०० किमि, समयवाधि ५ देखि ६० मिनेट र गति ६४० मिटर प्रतिघण्टा हुन्छ भने उचाइ २ सेमिदेखि सयौं फिटसम्म हुनसक्छ।

सुनामी आँधीबाट यसअघि पनि जनधनको ठूलै नोक्सानी भएको

छ। सन् ३६५ देखि सन् २००४ सम्ममा भूकम्पले ३० पटक सुनामी प्रकोप निम्त्याएको र त्यसबाट ४ लाखभन्दा बढीको मृत्यु भएको अनुमान छ। सन् ३६५ मा अलेक्जेन्ड्रियामा भूकम्पकै कारण आएको सुनामी आँधीबाट ५० हजारभन्दा बढीको मृत्यु भएको थियो। सन् १९०८ मा सिसिली र इटालीका तटीय शहरहरूमा यही प्रकोपबाट १ लाख २० हजार मानिसले जीवन गुमाए। त्यसो त सुनामी एक्लो विपत्ति होइन। सन् १९७० मा हिन्दमहासागर क्षेत्र 'ट्रोपिकल साइक्लोन' बाट उत्पन्न समुद्री आँधीबाट प्रभावित भयो त्यसले ऋण्डै सात लाख मानिसको ज्यान लियो। मानवीय क्षतिका हिसाबले यो आजसम्मकै सबैभन्दा भयानक प्रकोप थियो।

तरङ्ग उचाइ हेर्दा संसारले यो भन्दा ठूलो सुनामीप्रकोप भेलिसकेको छ। सन् १७३७ नोभेम्बरमा रूसमा भूकम्पकै कारण उत्पन्न सुनामी आँधीको उचाइ लगभग २ सय १० फिट थियो। ज्ञात भएसम्म यो यस प्रकृतिको सबैभन्दा ठूलो प्रकोप हो तर यसबाट भएको माननीय क्षतिको प्रष्ट आँकडा छैन। सन् १९९४ मा इन्डोनेशियाको पूर्वी जाभामा २०० फिट उचाइको सुनामी आँधी आएको थियो तर क्षतिका दृष्टिले यो त्यति घातक भएन। यसको चपेटामा परेर जीवन गुमाउनेहरूको संख्या २२३ मात्र थियो। सन् १९४६ मा हवाई र अलास्कामा ११२ फिट लग्ना तरङ्ग आएको यस्तै आँधीमा परी १९० जनाको ज्यान गुमाएका थिए। सन् १९६४ मा अलास्काको प्रिन्स विलियम साउण्डमा १०० फिट अग्लो तरङ्ग उत्पन्न भएको थियो र त्यसमा परेर १३० जनाको मृत्यु भएको थियो। रूसको कामचटका पेनिनसुलामै सन् १९५२ मा उत्पन्न सुनामी तरङ्ग पनि सानो थिएन। सन् १९५७ मा अलास्काले सामना गर्नुपरेको सुनामीले भने घनजनको नोक्सानी गर्न पाएन किनकि अन्तर्राष्ट्रिय प्यासिफिक सुनामी बर्नीका सेन्टर ले समयमै त्यसको सूचना दियो र सतर्क गरायो।

नक्सा बदलियो

सुमात्रामा आएको भूकम्प र यसपछि उत्पन्न समुद्री छालले एशियाको मानचित्र नै बदलिएको वैज्ञानिकको दावी छ। विशेषज्ञका अनुसार भूकम्पका कारण सुमात्राका साना द्वीप करिव २० मिटर तल खसेका छन्। अमेरिकी भूगर्भ सर्वेक्षण विशेषज्ञ केन हडन्टले यो भूकम्पले धर्तीको नक्सा बदलिएको बताएका छन्। सुमात्राको दक्षिण पश्चिम तटीय उपद्वीपको नक्सा २० मिटर दक्षिण पश्चिममा आउनसक्ने सम्भावना रहेको उनको अनुमान छ। हडन्टले सुमात्राको इन्डोनेशिया द्वीप समूहका उत्तर पश्चिमी सिरा पनि दक्षिण-पश्चिममा करिव ३६ मिटरसम्म फैलेको बताएका छन्।

गाल्डेन कोलोराडोस्थित 'युएसजीसी नेशनल अर्थक्वेक इन्फर मेसन सेन्टर'का स्टु अर्ट स्पिरिक ले सुमात्रा टापुको अवस्थिति

परिवर्तन भई समुद्रतर्फ सर्न पुगेको छ। यसअघि कहिल्यै यस्तो गति थिएन। परिवर्तनका कारण समुद्रमुनि चट्टानको भारतीय नक्सा खस्केर बर्माको नक्सा नजिक आउनेछ।

थाई नरेशका नातिको निधन

थाई नरेशका नाति भुमी जेन्सेन (Bhumi Jensen) को पनि सुमानीमा परेर निधन भयो। २१ वर्षीय जेन्सेनको निधन दक्षिणी थाइल्याण्डमा भएको हो। सन. १९८३ अगस्त १६ मा जन्मेका जेन्सेन थाई नरेशकी छोरी उबोल रात्ताना राजकन्या (Ubol Rattana Rajakanya) का छोरा हुन्। उनका पिता पिटर् लाड्ड जेन्सेन (Peter Ladd Jensen) अमेरिकी हुन्। राजकन्या र पिटर्बीच सम्बन्धविच्छेद भइसकेको छ।

साभार : सर्वज्ञान मञ्च

एक शताब्दीयता गएका सात रेक्टरस्केलभन्दा ठूला भूकम्प

मिति	स्थान	रेक्टर स्केल	मानवीय क्षति
जनवरी २६, २००१	गुजरात, भारत	७.८	२,५००
सेप्टेम्बर २१, १९८८	ताइवान	७.६	२,४००
अगस्त १७, १९८८	पश्चिमी टर्की	७.४	१७,०००
जनवरी १७, १९८५	कोबे, जापान	७.२	६,०००
जुन २१, १९८०	उत्तरपश्चिमी इरान	७.७	करीब ५०,०००
सेप्टेम्बर १८, १९८५	मध्य मेक्सिको	८.१	८,५००
सेप्टेम्बर १६, १९७८	उत्तरपूर्वी इरान	७.७	२५,०००
जुलाई २८, १९७६	ताइसान, चीन	८.२	२,४०,०००
फेब्रुअरी ४, १९७६	ग्वाटेमाला	७.५	२२,७७८
फेब्रुअरी २८, १९६०	मोरक्को	७.५	१२,०००
डिसेम्बर २६, १९३८	टर्की	७.८	३३,०००
जनवरी २४, १९३८	चिली	८.३	२८,०००
मे ३१, १९३५	क्वेटा	७.५	५०,०००
सेप्टेम्बर १, १९२३	जापान	८.३	१,४०,०००

सकल प्राणी मात्रया भिं जुइमा, दुःख मदुपिं जुइमा
व

सुखपूर्वक व्हना वने फुपिं जुइमा

ताम्रकार हाउस
Tamrakar House

The Family Store

शुक्रपथ, येँ

फोन ४२५९९०७, ४२५९८०७

Shopping Centre

पुतलीसडक, येँ

फोन ४२४५३४८

फ्याक्स : ४२५९३१७

जीवजन्तुले पाउँछन् भूकम्पको पूर्वसंकेत

♦ ददिराम सापकोटा

एसियामा विनाशकारी सुनामी प्रकरणपछि एउटा बहस शुरु भएकोछ-पशुपक्षीले साँच्चै यस्ता विपत्तिका बारेमा अग्रिम संकेत पाउँछन्? यद्यपि यो नयाँ विषय होइन।

वैज्ञानिक पुष्टि हुन बाँकी भए पनि पशुपक्षीले भूकम्प, ज्वालामुखीलगायतका प्राकृतिक विपत्तिका बारेमा पूर्वसंकेत पाएका प्रशस्त उदाहरण छन्।

डिसेम्बर १४ मा अन्टार्टिका महादेशको माकारी टापुमा ८.१ रेक्टर स्केल भूकम्पको धक्का गयो। समुद्रभिन्नबाट जमिनमा त्यो धक्का प्रसार हुनुअघि नै त्यहाँका पेन्गुइन चरा सुरक्षित स्थलतर्फ लागिसकेको थिए। यो विश्वमै सबैभन्दा धेरै पेन्गुइन पाइने ठाउँ हो।

भूकम्पको अग्रिम संकेत हुन्थ्यो र सुरक्षित स्थानमा लाग्दैनथे भने हजारौं पेन्गुइन मर्ने थिए। यी जीव सुरक्षित स्थलतर्फ लागेको केही मिनेटपछि त्यहाँबाट करिब एकहजार किमि टाढा रहेको ताजमानीय शहरमा भूकम्पको कम्पन अनुभव गरियो।

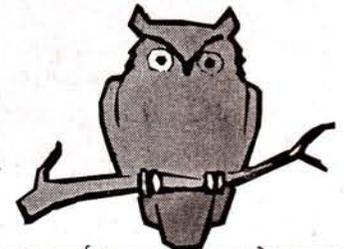
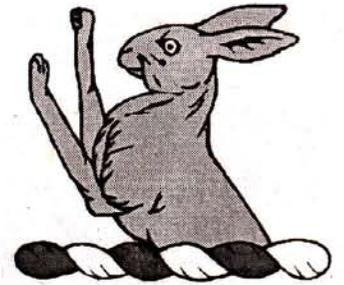
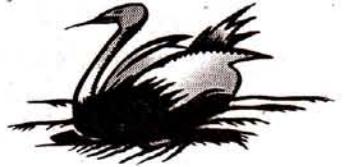
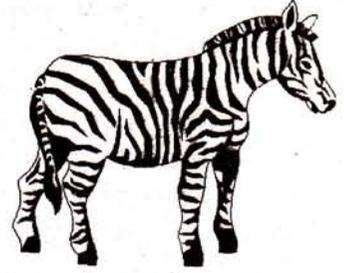
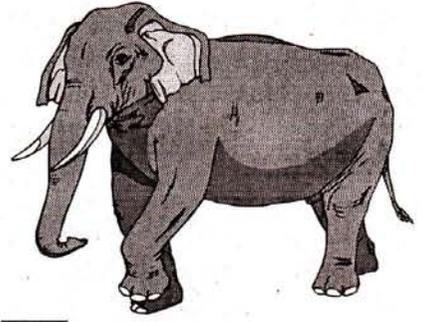
पशुपक्षीका व्यवहारमा आएको नाटकीय परिवर्तनकै आधारमा सयौं मानिसलाई भूकम्पपूर्व उद्धार गरिएका घटना पनि छन् यसको एउटा उदाहरण चीनको हाइचेङमा गएको भूकम्प हो। सन् १९७५ मा-जनावरले दिएका संकेतलाई आधार मानेर सरकारले भूकम्प जानुपूर्व सो क्षेत्रका मानिसलाई रातारात अन्यत्र सारेको थियो। लगत्तै ७.३ मेगिनच्युडको भूकम्प गयो। १८ लाख मानिस बसोबास गर्ने यस क्षेत्रका बासिन्दालाई स्थानान्तरण नगरिएको भए भूकम्पले १ लाख ५० हजारको ज्यान लिने थियो। त्यस भूकम्पले धेरै भवन भत्कायो। सडक चिउँचिरा परे। तर, मानव क्षति हुन पाएन।

यस्ता उदाहरण अन्यत्र पनि छन्। सन् १९७० मा भारतको कर्नाटक राज्यमा ५० वर्षकै सर्वाधिक ठूलो भूकम्प गयो। त्यतिबेला कमला नेहरु जुलोजिकल मोर्डनको पशु अस्पतालका भित्ता भत्किए। पर्खाल भत्किएर जनावरका लागि बनाइएका पोखरीसमेत पुरिनै लागेका थिए। पानी आपूर्तिको लागि राखिएका ट्याङ्की फुटे। कर्मचारी बस्ने घर भत्किए। तर, जनावरलाई चोटसम्म लागेन। भूकम्पपूर्व त्यहाँका जनावरले सधैंभन्दा फरक क्रियाकलाप देखाएका थिए।

हात्तिले सधैंभन्दा खुट्टा धेरै फट्टाए। जमिन हल्लिनु ५ मिनेट अगाडि त सुँडको सहायताले जमिनमा टाँसिएर नियन्त्रित रहन

खोजेका थिए। सामान्य अवस्थामा विहानपख हात्ती कहिल्यै त्यसरी बस्दैनन्। त्यसरी नै बाघ, चित्तुवा, सिंहजस्ता ठूला जनावर शत्रुनजिकै भै गरी आत्तिए। मोर्डनका विशेषज्ञ डा. आरके साहुका अनुसार त्यो जलचरले समेत फरक व्यवहार गरेका थिए। सर्प र मुसा दुला बाहिर निस्किए। खरायो, दुम्सीलगायत दुला खन्ने अन्य जीव त फन छिटो बाहिरिए। चराहरूको व्यवहार पनि भिन्न थियो। गाउँनका पक्षीविद् पाइसोत्तम धनाका सम्भन्धछन्-भाले चराहरू भूकम्प जानुभन्दा १० मिनेट अघिदेखि नै आत्तिए र पिँजडालाई टुड्दै, उड्ने प्रयास गर्दै अनौठो आवाज निकाल्थाले।

अवलोकनकर्ताहरूले भूकम्प जानुपूर्व कुन्डरहरू अचम्मको आवाज निकालेर कराउने, धसारिने गरेको देखेका छन्। कालिज जातिका चरा समूहमा जम्मा हुन थाल्छन्, रूखका चरा अत्तलिएर उज्यालोतिर उड्न खोज्दा भवनका सिसामा ठोक्किएको समेत पाइन्छ। परेबाको उडान गति घट्छ। पोथी कुखुराले पहिलेभन्दा कम फूल पार्ने वा फूल पार्न रोक्ने, सुँगुर र बंगुरले एक-आपसमा टोकाटोक गर्ने गरेको तथ्य अमेरिकी विशेषज्ञ टिब्रुचले सन् १९८२ मा एक रिपोर्टमार्फत सार्वजनिक गरेका थिए।

समुद्रको पिँधतिर बस्ने माछा भूकम्प जानुपूर्व पानीको माथिल्लो सतहमा जम्मा हुने गरेको पाइएको छ। विशेषज्ञहरूले यस्ता असमान्य क्रियाकलाप गाई, घोडा, गधा, मृग, बाखा, विराला, कीराहरूले समेत देखाउने बताएका छन्। यी जनावर बाङ्गोटिङ्गे दौडिन थाल्छन्। माहुरीले आर्त्तिदै घर छोड्छन्। जापानमा भूकम्प जानुपूर्व कुकुर अनौठो शैलीमा अति धेरै कराउने र टोक्ने गरेको एक जापानीचिकित्सकले सन् २००३ मा बताएका थिए। यसरी नै टर्की, अमेरिकाको क्यालिफोर्निया र ग्रिसमा गएको भूकम्पको अध्ययन गरेका अमेरिकी जीवन वैज्ञानिक रुपेट सेलड्कले भूकम्प जानुपूर्व विश्वभरि नै जनावरले असामान्य क्रियाकलाप देखाउने गरेको पाइएको बताएका छन्।

पशुपक्षीले भूकम्पको पूर्वसंकेत गर्छन् भन्ने विश्वास शताब्दीऔं पुरानो हो। यद्यपि कस्तो महसुस गर्छन् भन्ने चाहिँ अबै पत्ता लागेको छैन। पशुपक्षीमा भएको क्षमता र क्रियाकलापले पनि तिनले यस्तो संकेत गर्न सक्छन् भन्ने तथ्य मिल्छ।

विशेषज्ञहरूका अनुसार पशुपक्षीमा मानिसमा भन्दा धेरै गुणा बढी श्रवण क्षमता हुन्छ। उदाहरणका लागि गाउँघरमा पाइने गोठे, लाटोकोसेरोको मानिसको भन्दा १० गुणा बढी श्रवण क्षमता हुन्छ। मानिसका कानले सुन्नै नसक्ने आवाज पनि तिनले चर्कोसँग सुन्छन्। त्यसैले त्यस्ता जनावर र चराले धेरै टाढाका सूक्ष्म आवाज पनि अग्रिम सुन्ने हुनाले पूर्वसंकेत पाउँछन्।

भूकम्प पृथ्वीको सतहमा आइपुग्नुअघि जमिनमुनिका दुइ र चट्टानहरू टुक्रिएको र भाँसिएको आवाज तिनले सुन्ने हुनाले नै तिनलाई पूर्वानुमान गर्न सजिलो हुन्छ।

यसको अर्को कारण हो-पृथ्वीको चुम्बकीय धरातलमा हुने घटबढ। कतिपय जनावरमा पृथ्वीको चुम्बकीय मात्रा घटबढ हुँदा त्यस मात्रा र कम्पन ग्रहण गर्ने र दिशा पत्ता लगाउने क्षमता हुन्छ। चुम्बकीय क्षेत्रमा भूकम्पको केन्द्रविन्दु नजिक घटबढ हुनाले जनावरले त्यसलाई अनुभूत गर्न सक्छन्। पृथ्वीबाट आउने हावा वा ग्याँसको विद्युतीय परिवर्तनसमेत पत्ता लगाउने हुनाले जनावरलाई भूकम्पको अग्रिम संकेत पाउन सजिलो पर्छ।

हाम्रो गाउँघरमा गाई-भैसी उफ्रिएर नाचेभै गरे भने पानी पर्ने वा हुरी-बतास चल्ने विश्वास गरिन्छ। यो धेरै हदसम्म मिल्छ पनि। यस्तो संकेत जनावरले हावाको विद्युतीय परिवर्तन अनुभूत गर्नाले नै सम्भव भएको हो। पृथ्वीबाट हरदम निस्कने एकखाले सूक्ष्म आवाजलाई ग्रहण गर्नसक्ने क्षमता हुनाले पनि पशुपक्षीलाई पृथ्वीको धरातलमा हुने परिवर्तनका बारे ज्ञान हुन्छ। तैपनि वैज्ञानिकहरू सबै खाले भूकम्पले जनावरमा अनियमित क्रियाकलाप अनिवार्य देखाउँछन् भन्ने विश्वास गर्दैनन्।

वैज्ञानिकहरूका अनुसार विश्वमा हरेक वर्ष करिब पाँचलाख भूकम्प जान्छन्। तिनमध्ये एक लाखलाई मानिसले महसूस गर्छन्। एक सयवटाबाट क्षति नै पुग्छ। -साभार: कान्तिपुर दैनिक

SKYWORTH MULTI MEDIA

- *Surround sound system
- *Full multisystem with secam
- *LG picture tube
- *PCB sanyo 3y12
- *Child Lock
- *AV stereo
- *Full function Remote control

5 Years
Warranty

SKYWORTH

COLOR TELEVISION

KIRARA
APPLIANCES

TOYO AC

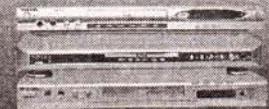
GAS STOVE

RICE COOKER

CD/VCD/DVD/MP3

Shower Bath

Marketed by: **KIRARA ELECTRONICS NEPAL**
 Fax: 4228401. Email: Kirara@vianet.com.np

आगम र निकायको तुलनामा नागार्जुन

◆ आचार्य श्रीधर राणा

त्रिरत्न शरणम्

नमो अभिताभाय

इत्यपि स भगवान् बुद्ध तथागतोऽर्हन् सम्यक्सम्बुद्धो

विद्याचरणसम्पन्नः सुगतो

लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवमनुष्याणां बुद्धो

भगवानिति

केही धेरवादी विद्वानहरूले नागार्जुनलाई बुद्धका शिक्षाहरूलाई व्याख्या गरेर विकृत पारे भन्ने आरोप लगाउँछन्।¹ केही अन्य विद्वानहरूले सोच्छन् कि नागार्जुनले बुद्धका शिक्षाहरूलाई पुनर्व्याख्या मात्र गरेका हुन्।² नयाँ दर्शन त साँच्चिकै खडा गरेका होइनन्। पहिलो वर्गका विद्वानहरूका निमित्त एउटा मनोवैज्ञानिक तथ्य औल्याउनै पर्ने हुन्छ कि बुद्धवचनहरूको अध्ययन गर्नु भनेकै तिनीहरूलाई व्याख्या गर्नु भइसक्यो। मानिसले अरु कसैको विचारहरूलाई आफूले केही अर्थ नदिई अध्ययन गर्ने सबैदैन। त्यस्ता विचारका कुनै अर्थ नै रहेनछन् भने पनि तिनीहरूलाई अर्थ दिने काम चित्तको स्वभावमा हुन्छ। कगिनटिभ साइकोलोजी र न्यूरो-बायोलोजीका पछिल्ला शोध अनुसार मनले त्यहाँ बाहिर जे छ त्यसलाई नै एक ऐनाले प्रतिबिम्बित गरे भँइ हुबहु ग्रहण गर्दैन, यसले त त्यहाँ उपलब्ध प्रतिरूपहरू (Patterns) का आधारमा सधैँ नै पुनः सृजना (Recreate) गर्दछ।³ त्यसैले प्रश्न उठ्छ कि कसले बुद्धका शिक्षाहरूलाई व्याख्या गरेको या पुनर्व्याख्या गरेको छैन त? के धेरवादी मिलिन्द पन्ड बुद्धवचनको व्याख्या होइन? के पालि अभिधम्मका विभावनी, मनोरथपूरणी जस्ता व्याख्याहरू बुद्धवचनका व्याख्या होइनन्? यदि नागार्जुनले बुद्धवचनलाई व्याख्या गरेको हुन् भने पनि उनले हाम्रा निमित्त सेवानै गरे किनकि त्यसो नगरेको भए भन् प्रत्येक व्यक्तिले आ-आफ्नो निजी संस्कार अनुसार बुद्धवचनहरूलाई स्वतः नै व्याख्या गरिहाल्थे।

अब हामीले हेरौं कि नागार्जुनको व्याख्या उनको साँच्चिकै आफ्नो निजी विचार हो कि श्रावक पिटक समेतमा पाइने बुद्धवचनसँग मेल खाने कुरा नै हो। हामीले नागार्जुनको मुख्य सिद्धान्त याने उनको व्याख्याप्रणालीका तुलनामा धेरवादी पालि

निकाय र सर्वास्तवादी संस्कृत आगमहरूलाई प्रयोग गर्नेछौं। नागार्जुनका महान कृति मूलमाध्यमिककारिका बुद्धको वन्दनाबाट शुरु हुन्छ, तर त्यो वन्दना स्वयं भित्रै बुद्धको सम्यक् दृष्टि र नागार्जुनको व्याख्याप्रणाली संक्षेपमा स्पष्टसँग रहेका छन्। यसले स्पष्टसँग देखाउँछ कि नागार्जुनको व्याख्या प्रणाली मुख्य रूपमा बुद्धकै शब्दहरूमा आधारित छ। यसरी नागार्जुनले त्यो वन्दनामा बुद्धलाई स्तुति गर्नु हुन्छ र त्यसबाट मूलमाध्यमिककारिकाको शुरुआत हुन्छ।

अनिरोधमनुत्पादमनुच्छेदमशाश्वतम्

अनेकार्थमनानार्थनागममनिर्गमम् ।

यः प्रतीत्यसमुत्पादं प्रपञ्चोपशमं शिवं

देशयामास सम्बुद्धस्तं वन्दे वदतां वरम ॥

प्राध्यापक रामचन्द्र पाण्डेय र मञ्जुले यसको अनुवाद यसरी गरेका छन्-“जसले सम्यक्सम्बोधि लाभ गरेर विरोध नभएको, उत्पाद नभएको, उच्छेद नभएको, नरहेको, एक वस्तु नभएको धेरै वस्तु पनि नभएको, न आएको, न गएको, प्रपञ्चको शान्ति स्वरूप भएको र राम्रो प्रतीत्यसमुत्पादलाई देशना गर्नुभयो त्यस्ता बोल्नेहरूमा श्रेष्ठलाई वन्दना गर्दछु”⁴ टी.आर.भी. मूर्ति र यू.एस. व्याससँग सहयोग लिई मभिन् स्प्राङ्गले यसरी अनुवाद गरेका छन्-“न त समयले व्यय हुने न त उदय हुने, न अन्त्य हुने न शाश्वत रहने, न आफैमा मात्र रहने न धेरै रूपमा रहने, न आउने न जाने, त्यस्तो खालको धर्महरूको सही स्वभाव छ (प्रतीत्यसमुत्पाद) जसलाई सम्यक्सम्बुद्धले देशना गर्नुभयो। त्यस्ता सिकाउनेहरूमा सर्वश्रेष्ठ गुरुलाई वन्दना गर्छु”⁵

अब पालि संयुक्त निकाय १२:१५ निदान वग्गो कच्छानगोत्त सुत्तले भन्छ,

द्वेनिस्सितो खव्वायं कच्छान लोको ये भुञ्जेन -

अत्थितञ्चे व नत्थितञ्चेव

अर्थात् - हे कच्छान, यो लोक धेरै हदमा अस्तित्व ('छ' भन्ने भाव) र नास्तित्वाव ('छैन' भन्ने भाव) को दुविधामा रहेको छ।

लोकसमुदयं खो कच्छान यथाभूतं सम्मापञ्जाय पस्सतो य लोके नत्थिता स न होति ।

अर्थात् - हे कच्छान, जसले यो लोकको समुदय (कारण) लाई सम्यक्प्रज्ञाद्वारा यथाभूत याने जस्ताको तस्तै देख्छ, त्यसलाई लोकको नास्तित्वाव ('छैन' भन्ने भाव) हुँदैन (अनिरोध)।

लोक निरोधं खो कच्छान यथाभूतं सम्मापञ्जायं

पस्सतो य लोके अत्थिता स न होति ।

अर्थात् - हे कच्छान, जसले सम्यक्प्रज्ञाद्वारा लोकनिरोधलाई यथाभूत रूपमा देख्छ, उसलाई लोकमा अस्तित्वाव हुँदैन (अनुत्पादम्)

सब्बं अत्थिती खो कच्छान, अयमेको अन्तो,
सब्बं नत्थीती अयं दुत्तियो अन्तो ।
एत्ते ते कच्छान, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्जेन
तथागतो धम्मं देसेति ॥

अर्थात् - हे कच्छान, 'सबै अस्तित्वमा छ' भन्नु यो एउटा अन्त हो र 'केही पनि अस्तित्वमा छैन' भन्नु यो दोस्रो अन्त हो । यी दुवै अन्तहरूमा नरहेर मध्यम मार्गले तथागतले धर्महरूको देशना गर्नुहुन्छ ॥

बुद्धघोषको अट्टकथासारत्थपकासिनी लेख्छ,
अत्थितन्तिस्ससत्तं नत्थितन्ति उच्छेदम्

अर्थात् - अस्तित्ता यो शाश्वतान्त हो भने नास्तित्ता यो उच्छेदान्त हो ।

तथागतले यी दुई मध्ये कुनैमा पनि नढल्किने मध्यम मार्गको देशना गर्नुहुने भएकोले उहाँले सिकाउने कुरा नै अनिरोध, अनुत्पाद, अनुच्छेद, अशाश्वत हो । नागार्जुनले पनि यही नै सिकाउनु भएको छ । यो सुत्त सर्वास्तित्वाद् संयुक्तागममा (३०१) पनि पाइन्छ ।^१ संयुक्त निकाय २०:१० मा आनन्दले छन्नलाई त्यही कुरा भनेका छन् जो खण्डसंयुत छन्न सुत्तमा पाइन्छ । त्यही सुत्त संयुक्तागम २६२ मा पनि पाइन्छ ।

संयुक्तागम ३०० मा बुद्धले भन्नुभएको छ, "जसले कर्म गर्छ, त्यसैले नै फलको अनुभूति गरेको हुन्छ भन्ने घोषणा गर्नु शाश्वत दृष्टिमा पतन हुनु हो । जसले कर्म गर्छ त्यसले नभएर अर्कैले फलको अनुभूति गर्छ भन्नु उच्छेद दृष्टिमा फस्तु हो । मैले यी दुवै अन्तहरूलाई त्यागिदिएको छु । मैले मध्यम मार्गको धर्म सिकाउँछु ।" यही कुरा संयुक्तनिकाय १२:१७ र १२:४६ मा पनि पाइन्छ याने निदान वग अचेल कस्सप सुत्त र अञ्जतब्राह्मण सुत्तमा पाइन्छ । फेरि शास्ता स्वयंले भन्नुहुन्छ कि उहाँले शाश्वतवाद र उच्छेदवाद दुवैलाई त्यागनु हुन्छ (अर्थात् अनुच्छेद र अशाश्वत) "उभो अन्ते अनुपगम्म मज्जेन तथागतो धम्मं देसेति ।" अट्टकथाले भन्छ कि, 'उभो अन्ते' भनेको "सास्सतुच्छेद संखातो उभो अन्ते" (शाश्वत र उच्छेद भनेर मानिएका दुई अन्तहरू) । 'अनुपगम्म' भनेको "पहाय अनल्लियित्वा" (छोडी दिएर या ग्राह नगरेर) । 'मज्जेन' भनेको "मज्झिमाय पटिपदाय" हो (संस्कृतमा मध्यमाप्रतिपदा) याने मध्यम मार्ग । नागार्जुनले उहाँका दृष्टिलाई 'द्वयान्तमुक्त' र 'मध्यमाप्रतिपदा' भन्नुहुन्छ । निदानवगमा अविज्जापचयसुत्त (सं. नि. १२:३५-३६) ले भनेको छ,

तं जीवं तं सररीरन्त वा, भिखु दिट्ठिया सति
ब्रह्मचरियवासो न होति ।

अञ्जं जीवं अञ्जं शरीरन्ति वा भिखु दिट्ठिया
सति ब्रह्मचरिय वासो न होति....

उभो अन्ते अनुपगम्म मज्जेमेन तथागतो धम्मं देसेति ।

अर्थात् - यदि जीव र शरीर एउटै हो भन्ने (एकार्थ) दृष्टि

छ भने त्यहाँ ब्रह्मचर्यवास हुँदैन र यदि जीव र शरीर अलग अलग नै हुन् (अन्यार्थ) भन्ने दृष्टि छ भने पनि ब्रह्मचर्यवास हुँदैन.....यी दुई अन्त मध्ये कुनैमा पनि न फसिकन तथागतले मध्यम मार्गबाट धर्मको देशना गर्नुहुन्छ । यही सूत्र संयुक्तागम २९७ मा पाइन्छ । चन्द्रभाल त्रिपाठीले टुक्राटाक्री संस्कृत अंशहरूबाट पूरै संस्कृत पुनरुद्धार गरेका छन् ।^१

तज्जीवं तच्छरीरमिति दृष्टं सत्याम्

ब्रह्मचर्यवासो नभवति अन्यज्जीवम्

अन्यच्छरीरमिति भिषवो दृष्टं सत्याम्

ब्रह्मचर्यवासो नभवति इति एताव उभाव् अन्ता

वनुपगम्यस्ति मध्यमाप्रतिपदा ।

त्यसकारण बुद्ध वचन स्वयंले भन्दछन् कि शास्ताले सिकाउने कुरा दुई अन्तबाट मुक्त हुन्छ याने अनेकार्थ र अनानार्थ हुन्छ । नागार्जुनले पनि ट्याक्कै त्यही भनेका छन् ।

अब संयुक्तागम ३३५ र २७३ दुबैले षडायतनलाई कहींबाट नआएका र कहीं पनि नगएका भनेर बयान गरेको छन् । फ्रेन्च विद्वान एतिएन् लामोत्ले त्यो चिनियाँ सूत्रलाई संस्कृतमा पुनरुद्धार गरेका छन् -^१

चक्षुर्भिक्षव उत्पद्यमानं न कुतश्चिदागच्छति

निरुद्यमानं च नक्वचित्संनिचयं गच्छति....

एवं श्रोतं घ्राणं जिह्वा कायो मनो

वाच्यम् अन्यत्रधर्मसक्तेतादिति

अर्थात् - भिक्षु हो ! जब चक्षु उदय हुन्छ, त्यो आउने ठाउँ पनि छैन (अनागम) र त्यो निरोध हुँदा जाने ठाउँ पनि छैन (अनिर्गम).....त्यस्तै गरी श्रोत, घ्राण, जिह्वा, काय र मन सबैमा त्यही लागू हुन्छ । तिनीहरू व्यवहार धर्मका अपवाद हुन् ।

सूत्रले भन्छ कि व्यवहारधर्म भनेको 'यदुतास्मिन् सतीदं भवति, अस्योत्पादाद् इदम् उत्पद्यते' (व्यवहारधर्म भनेको तात्पर्य नै 'यो भएमा त्यो हुन्छ, यसको उत्पाद भएमा त्यसको उत्पत्ति हुन्छ' भन्ने यस्तो स्वभाव) हो । पालिले पनि माथि यही बनाइ दिएको, "इमास्मिं सति इदं होति, इमस्सुपादा इदं उपज्जति" ता पनि माथिको संयुक्तागमको ३३५ का अंश पालिमा पाईदैन । यहाँ पनि हामीले अनागम र अनिर्गम भन्ने नागार्जुनको बनाइलाई सर्वास्तित्वादी श्रावक पिटक स्वयंमै देखि हाल्यौं । माथि संयुक्त निकायका १२:१७ र १२:४३ र संयुक्तागम ३०० का अंशहरूलाई 'अनागम' र 'अनिर्गम' भन्ने हिसाबले अर्थ्याउन पनि सकिन्छ जस्तो कि, "कार्य गर्ने व्यक्ति र त्यसको फल अनुभूति गर्ने व्यक्ति उही होइनन् ।" यसलाई कार्य गर्ने 'क' व्यक्ति नै फल अनुभूति गर्ने 'ख' व्यक्ति बन्न जाने होइन (अनिर्गम) न त त्यो 'ख' 'क' बाटै आएको हो (अनागम) भन्ने सकिन्छ ।

नागार्जुनका मुख्य सिद्धान्त भनेकै शून्यता या निःस्वभावता हो । उनको सिद्धान्त नै के हो भने शून्यता भनेको प्रतीत्यसमुत्पाद

रूपी ढ्याकको अर्को पाटो हो । संयुक्तनिकाय १२:२० र यसको चिनियाँ प्रतिरूप संयुक्तागम २९३ र २९९ मा यस्तो भनिएको छ कि प्रतीत्यसमुत्पाद भनेको बुद्ध स्वयंले बनाएको या अरु कसैले बनाएको कुरा होइन, चाहे लोकमा बुद्ध आऊन् वा नआऊन् यो त धर्महरूको रहने तरीका नै हो । (पालि:-धम्मञ्जिहितता, संस्कृत:-धर्मस्थितता), धर्महरूको निश्चयता नै हो (पालि:-धम्मनियामता, संस्कृत:-धर्मनियामता), हेतु-प्रत्ययको सम्बन्ध नै हो (पालि:-धम्मधातु, संस्कृत:-धर्मधातु) । अर्को शब्दमा भन्ने हो भने पालि ग्रन्थ र संस्कृत आगम दुवैले स्वीकार्दछन् कि प्रतीत्यसमुत्पाद भनेको धर्महरूको प्रमुख स्वभाव नै हो याने जस्तो छ त्यस्तै स्वभाव (यथाभूत) नै हो ।

अब संयुक्तनिकाय २०:७ निदानवगम ओपम्मसंयुत्तनिसुत्त र अङ्गुत्तरनिकायको पाँचौं निपात अनागतभयसुत्तले भन्छन् कि,

ये ते सुत्तन्ता तथागत भासिता गम्भीरा गम्भीरत्था
लोकुत्तरा सुञ्जतापटिसुञ्जता तेसु भञ्जमानेसु
सुस्सुसिसाम् सोतम् उदहिस्साम् अञ्जचित्तं उपट्टापेस्सं.....

अर्थात् -जब भविष्यमा गम्भीर अर्थ भएका लोकोत्तर र शून्यताले युक्त भएका तथागतद्वारा सिकाइएका सूत्रहरू (सूत्रान्तहरू) भनिन्छन्, तिनीहरूलाई भिक्षुहरूले सुन्ने छैनन् ।

यो प्रमाणित गर्नु आवश्यक छैन कि शास्ताले प्रतीत्यसमुत्पादको शिक्षा दिनु हुन्छ र माथिको संयुक्तनिकायको २०:७ को भनाइले के स्पष्ट पार्छ भने त्यो प्रतीत्यसमुत्पादको शिक्षा शून्यताप्रतिसंयुक्त छ जो स्वयं गम्भीर अर्थ भएको एवं लोकोत्तर छ जसलाई पछि आएर भिक्षुहरूले सम्म रुचाउने छैनन् भनेर उहाँले नै स्वयं भन्नुभएको छ । यसरी पनि नागार्जुनले तथागतले जे भन्नुभएको हो त्यही नै सिकाइरहेका छन् ।

यस प्रकार हामीले के पाउँछौं भने नागार्जुनले देखाएका दुई अन्तहरू (द्वयान्त) सबै स्वयं शास्ताका वचनमै पाइन्छन् । त्यस्तै 'द्वयान्तमुक्त' हुनु पर्ने भन्ने धारणा पनि शास्ता स्वयंको वचन अनुसार नै देखिन्छ र शून्यता पनि तथागतले नै सिकाउनु भएको थियो । नागार्जुनले आफ्नै निजी दर्शन अवश्य पनि खडा गरेका छैनन् । उनले गरेको त यत्ति मात्र हो कि शास्ताका वचनका पहिलेदेखि नै अन्तनिर्हित गहिरा तात्पर्यहरूलाई बाहिर ल्याइदिए । त्यसको परणाम के भयो भने श्रावक व्याख्याप्रणालीले बाहिर ल्याउनमा चुकेका शास्ताका शिक्षाका सबै पक्षहरूलाई बाहिर निकाले कार्यमा यो शक्तिशाली व्याख्याप्रणालीगत साधन बन्यो ।

महायानमा सामान्यतया र नागार्जुनले विशेष गरी प्रयोग गरेका 'अद्वय' भन्ने शब्द 'द्वयान्तमुक्त' (दुई अन्तहरूबाट मुक्त) को पर्यायवाची हो जसको अर्थ माथिका प्रसङ्गहरूमै स्पष्ट पारिसकिएको छ । त्यसकारण यो वेदान्तको 'अद्वैत' भन्ने शब्दको समानार्थी होइन । 'अद्वैत' को अर्थ 'दोस्रो छैन', 'द्वितीय नास्ति' भन्ने हो अर्थात् 'त्यहाँ एक मात्र सत्ता ब्रह्म छ र अर्को कुरा केही

पनि छैन' भन्ने अर्थमा 'अद्वैत' प्रयोग भएको छ ।^{१०}

ये धर्मा हेतुप्रभवा हेताषास्तथागतोऽह्यवदत् ।
तेषाञ्च यो निरोध एवंवादी महाभ्रमणः

अनुवाद : नारायण रिजाल

सन्दर्भ सामाग्री

- १) आदरणीय छ्चयोक्थी न्यीमा रिन्पोछे तथा थाई भिखुहरू बीच भएका मौखिक वार्ता, मौखिक रूपमा लेखकलाई प्राप्त । धेरैजसो नेपाली धेरवादीहरूले राख्ने धारणा ।
- २) भिखु राहुल बाल्योल, १९७८, पृष्ठ ७९
- ३) जेरोम ब्रूनर, १९८६, पृष्ठ ४७, ७९-९२, ९५ र हम्बर्टो आर. म्यातराना; पी.एच्.डी. र फ्रान्सिस्को भ्यारेला, पी.एच्.डी., १९८७, पृष्ठ १६९
- ४) राम चन्द्र पाण्डेय र मञ्जु, १९९१, पृष्ठ १
- ५) टी. आर. भी.मूर्ति र एस्. व्यासको सहयोगमा मर्भिन स्पङ्ग
- ६) भिखु बोधि (अनु.) २०००, पृष्ठ ५४४
- ७) चूङ्ग मुन्-किट् १९८९, पृष्ठ ३३
- ८) चन्द्रभाल त्रिपाठी, १९६२, पृष्ठ १५२-१५७
- ९) एतिएन् लामोत् १९७३, पृष्ठ ३१३-३२३
- १०) छान्दोग्यापनिषद्, स्वामी गम्भीरानन्द (अनु.) १९८३, पृष्ठ ४१२-४४७ र शाङ्करभाष्य अनुसार पनि

अतुलनीय टिकाउ र आरामदायी सुविधाका साथ Jialing को परम्परागत पावरको आश्चर्यजनक संगम । आजैदेखि Jialing हॉकन शुरु गर्नुहोस् र बाँकी अन्य बाइकहरुमन्दा तपाईंलाई धेरै अगाडि यसले फुयाएको महसुस गर्नुहोस् ।

JIALING

Sugan Trading Company P. Ltd.
Jialing Complex, Basundhara, Ring Road
Kathmandu, Nepal
Tel: 43553365, Fax: 977-1-4355348
E-mail: sujan@mos.com.np
Tripureshowr Showroom, Tel: 4249503

नेवार वज्रयानको पुनरुत्थान हुनु आवश्यक

- जगदीश वैद्य श्रेष्ठ

वज्रयानको आचार्य अर्थात् वज्राचार्य । गुरुज्यू अर्थात् गुरुजू । नेवार संस्कृतिका गरिमायुक्त शब्दहरू हुन् “वज्राचार्य र गुरुजू” । तर आज यी शब्दहरूले आफ्ना वास्तविक अर्थ गुमाइसकेका छन् र अहिले आएर कुनै जात विशेषसँग नाता गाँस्न पुगेका छन् । यो नै नेपाल तिब्बत, जापान आदि देशमा फैलिएको बुद्धको वज्रयान परम्परालाई नेवार समुदायले सही ढंगले बचाएर राख्न नसकेको संकेत हो ।

एक अधवैशे आइमाई मोलटोल गर्ने मूडमा भन्दै थिई, “एक सय दाम हुन्न र गुरुजू ?” स्वयम्भूको प्राङ्गणमा पूजा गराउनु अघि यिनी गुरुजूसँग मोलमोलाइमा जुटेकी थिई । दुई सयको लागि गुरुजूलै मरिहत्यै गरेपछि यिनले हार खाई र दुई सय तिरिन् । सडकमा उभेर सबैले सुन्ने गरि एक जना संघबन्धु गुरुजूको बेइज्जती हुने गरी अर्का संघबन्धु कराउदै थिए, “तिमी पूजामा पनि नआउ, तिमीसँग पैसा पनि उठाउन आउँदिन ।.....” वज्राचार्य युवाहरू विपश्यना सिक्न गोक्यन्काज्यूको केन्द्र जान बाध्य छन् । एक जना वज्राचार्य युवाले गुरुजू धर्मको विरोधमा सन्ध्या-टाइम्समा गुरुवाले विनय, समथा, विपश्यना केही सिकाएनन्, जे सोधे पनि गुह्य कुरा हुन् भनेर पन्छिए त्यसैले अब म आफ्नो वज्रयानी संस्कार छोड्दछु भनेर एउटा लेख लेखे र पुरस्कार पाए । अर्को एक जनाले लेखे -मेरो मामाको घरमा गुरुजूहरू पूजा गर्न आउँछन् तर पञ्चशीलबारे पहिलो पटक मेरी आमाले ७२ वर्षको उमेरमा गोक्यन्काज्यूवाट सुने । एक जना मित्रले सुनाएका थिए- पूजा गर्न आएका गुभाजुलाई सोधेको त तीन किसिमको आत्मा हुन्छन् पो भने । पाटनका रत्न गुरुजू सुनाउँदै थिए “मसँग वाङ्ग लिएकाहरू मलाई ढोग्नु पर्ला भनेर बाटो छलेर हिँड्छन् ।” गुरुजूहरूले वज्राचार्य, शाक्य र तुलाधर समूह बाहेकलाई धर्म नसिकाउने कुरा त सबैलाई थाहा नै छ । आफ्ना जजमानहरूलाई कुबुरापालन गर्नु बौद्ध सम्यक आजीविका होइन भन्ने कुरा समेत पनि वताइदिँदैनन् । मोटर गाडीमा कुबुरा बलि दिने “गुरुजूहरू” पनि छन् भन्ने सुनेको छु । हिन्दू दृष्टि र बौद्ध दृष्टिको भिन्नता

थाहा भएका गुरुजूहरू फेला पार्नु मुस्किल छ र आजसम्म मैले कोही भेटाउन सकेको छुइन । शून्यतालाई दुई अतिवाट मुक्त दृष्टिको रूपमा गुरुजूहरूले व्याख्या गरेका सुनेको, देखेको छुइन । शून्यताको व्याख्या या त हिन्दू आत्मा ईश्वरसँग मेल खाने हुनेगरेको छ या “शून्यता माने केही पनि छैन” सँग मेल खाने गरेको छ । अद्वैतवादको अद्वय र बौद्ध अद्वय एकै ठान्छन् प्रायः गुरुजूहरू । गुरुजूहरूले गरिने कर्मकाण्डमा उपनिषद्का ऋचाहरूको पनि पाठ गरिन्छ भन्ने सुनिन्छ । यी सबै परिदृष्यहरू नेवार वज्रयानको पतनको प्रतिविम्ब हुन् ।

इतिहासलाई चियाएर हेर्दा यहाँको चित्र भिन्नै देखिन्छ । चीन सरकारको तथ्यांक अनुसार तिब्बतीहरूले धर्म सिक्न, ग्रन्थ प्राप्ति गर्नको लागि नेपाल र भारतमा प्रशस्त सुन खर्चेका थिए । नेपालका लिच्छवि, मल्ल राजाहरूले गुरुजूहरूलाई आर्थिक सहयोग गर्थे । निश्चित रूपमा जजमानहरूले गुरुजूहरूलाई दान गर्थे । विहार धनी हुन्थ्यो । सयकडौं रोपनी जग्गा विहारको नाउँमा हुन्थ्यो (ती कहाँ गए ?) । गुरुजूहरूले पनि अध्यात्म, कर्मकाण्ड, कला, शिक्षा, औषधोपचार आदिमा जजमानहरूलाई सहयोग गर्थे । जातीयताको बन्देज खुकुलो थियो । महर्जन, प्रधान यहाँसम्म कि खड्गीले पनि धर्म सिक्ने अवसर पाउँथे । कर्मलाई महत्व दिइन्थ्यो । भारत तिब्बतवाट धर्म सिक्न साधकहरू यहाँ आउँथे । गुरुको उच्च स्थान हुन्थ्यो । संघबन्धुहरूबीच घनिष्ठता हुन्थ्यो । गुरु, संघबन्धु, सत्त्वहरूप्रति गर्नु पर्ने दायित्वमा खोट देखिएमा गणचक्र पूजाहरूको आयोजना गरिन्थे । साधनालाई महत्व दिइन्थ्यो । गुरुजूहरू भारतका विश्वविद्यालयहरूमा पढाउनको लागि जान्थे । तिब्बतमा अध्यापन, ग्रन्थानुवादको लागि जान्थे । गुरुजूहरूले शरीर त्याग्दा आध्यात्ममा उच्चता हासिल गरिसकेका चिन्हहरू प्रकट हुन्थे ।

दिल्ली विश्वविद्यालयका प्रा. डा. भीभी गोखलेका अनुसार आजको यो दुरावस्थाको कारणहरूमा निम्न कुराहरू पर्दछन् ।

- भारतका बौद्ध महाविद्यालयहरू ध्वस्त गरिनु
- यहाँको विहारीय जीवनपद्धति लोप हुनु
- साधनालाई कम महत्व दिनु
- जातीय संकीर्णताले प्रवेश पाउनु

यसको अलावा यहाँका राजनैतिक, सामाजिक कारणले पनि नेवार वज्रयान परम्परा न्हास हुँदै गएको हो । त्यस्तै बुद्धको शिक्षा स्वयं स्वार्थी राजनीतिक खेलहरूको प्रतिकुल हुनुले पनि यसलाई शक्तिमा बस्नेहरूले शत्रुतापूर्ण व्यवहार गरेको इतिहास भेटिन्छ ।

आजको युग प्रजातन्त्र, मानवताको युग हो । आजको वातावरण बौद्ध परम्पराको अनुकूल छ । बौद्ध परम्पराले वकालत गर्दै आएका गुणहरू, वैज्ञानिक दृष्टिकोणहरूसँग हाम्रो युगले समायोजन गर्ने प्रयास गर्दैछ । आज बौद्ध मूल्य, मान्यताहरूको महतालाई मानिसहरूले बुझ्दै आइरहेका छन् । त्यसैले बौद्ध

आफूलाई विरवका मानिसहरूले अपनाउँदैछन् । यो आफूलाई बेग्न बढ्छानले आफूलाई समृद्ध गर्ने अवसर दिएको छ । आफूलाई आफ्नो जातीय सकीर्णतालाई त्याग्नु पर्दछ । आफूलाई आफ्नो शिक्षा अरुलाई सिकाउने वातावरणको निर्माणमा लाग्नु पर्छ । आफूलाई नभएका कुरा अरुबाट सिक्न हिचकिचाउनु हुँदैन । अध्ययन, अध्ययन, अन्तर्क्रियालाई महत्व दिनुपर्दछ । अध्ययन, मूल-बोधिसत्वयान र वज्रयान तीनैको सम्मान र सम्मानका अध्ययन गर्नुपर्दछ । आफूसँग भएको शिक्षालाई आफूलाई हुने गरी वैज्ञानिक ढंगले प्रस्तुत गर्नुपर्दछ । बौद्ध धर्मलाई सम्मानमा सीमित बनाउने, कुनै जातीय अभिमानको बाहुल्य बनाउने काम गर्नु हुँदैन । वज्रयान शिक्षाको महत्व आफूलाई बुझाउने प्रयासमा लाग्नु पर्छ । अरुलाई फाइदा पुऱ्याउन आफूलाई आफ्नै पनि आफूलाई फाइदा दिन्छ, भन्ने सर्वमान्य धर्मलाई बुझ्नु पर्छ । दस्तो भएन भने "यति पैसा भए पुग्दैन र पैसा" भन्ने झन फेरिफेरि पनि स्वयम्भूको प्राङ्गणमा सुनुपर्ने गर्छ । स्वयम्भूको कल्याण गर्छु भन्ने बोधिसत्व बनेको आफूलाई पनि गुरुजूरुले आफ्ना जजमानलाई शील के हो भन्ने आफूलाई पनि सिकाएनन्, दानको महत्ता मात्र गाए भन्ने टिप्पणी आफूलाई पनि पुनः पुनः पढ्नु पर्ने हुन्छ ।

आफूलाई आफ्नै पनि आफूलाई फाइदा दिन्छ, भन्ने सर्वमान्य धर्मलाई बुझ्नु पर्छ । दस्तो भएन भने "यति पैसा भए पुग्दैन र पैसा" भन्ने झन फेरिफेरि पनि स्वयम्भूको प्राङ्गणमा सुनुपर्ने गर्छ । स्वयम्भूको कल्याण गर्छु भन्ने बोधिसत्व बनेको आफूलाई पनि गुरुजूरुले आफ्ना जजमानलाई शील के हो भन्ने आफूलाई पनि सिकाएनन्, दानको महत्ता मात्र गाए भन्ने टिप्पणी आफूलाई पनि पुनः पुनः पढ्नु पर्ने हुन्छ ।

आफूलाई आफ्नै पनि आफूलाई फाइदा दिन्छ, भन्ने सर्वमान्य धर्मलाई बुझ्नु पर्छ । दस्तो भएन भने "यति पैसा भए पुग्दैन र पैसा" भन्ने झन फेरिफेरि पनि स्वयम्भूको प्राङ्गणमा सुनुपर्ने गर्छ । स्वयम्भूको कल्याण गर्छु भन्ने बोधिसत्व बनेको आफूलाई पनि गुरुजूरुले आफ्ना जजमानलाई शील के हो भन्ने आफूलाई पनि सिकाएनन्, दानको महत्ता मात्र गाए भन्ने टिप्पणी आफूलाई पनि पुनः पुनः पढ्नु पर्ने हुन्छ ।

अनुकरणीय कार्य

विवाहमा प्राप्त दाइजो हुम्लालाई प्रदान

आफ्नो विवाहमा दाइजोको सट्टा प्राप्त नगदलाई सुम्निमा तुलाधरले हुम्लाका महिला एवं बालबालिकाहरूको सहयोगको लागि प्रदान गर्नुभएको छ । बाल अधिकारसम्बन्धी कार्य गर्ने संस्था सिविनका अध्यक्ष गौरी प्रधानसँग सम्पन्न हुने आफ्नो विवाह भोजको निमन्त्रणा कार्डमा उपहारको बदलामा हुम्लाका महिला र बालबालिकाको लागि नगद सहयोग गर्न अनुरोध गरिएको थियो । यस क्रममा प्राप्त भएको रु. २,७६,०००/- मा आफूले रु. २४,०००/- थपेर जम्मा रु. ३,००,०००/- एक समारोहका बीच हुम्लाका निवर्तमान जिल्ला सभापति जीवन शाही र त्यहाँको विकाससम्बन्धी कार्यमा संलग्न वरिष्ठ पत्रकार भैरव रिसाललाई हस्तान्तरण गर्नुभयो ।

बच्चाको उपचारका लागि पदक बिक्री

ल्युकेमियाबाट पीडित बालबालिकाका लागि आर्थिक सहयोग जुटाउने उद्देश्यले पोल्याण्डकी पौडी खेलाडी ओट्लिया जेदजेकासले ओलम्पिकमा आफूले जितेको स्वर्णपदक बिक्री गर्नुभएको छ । २१ वर्षीया जेदजेकासले यसै वर्ष एथेन्समा आयोजित ओलम्पिक खेलकूदमा उक्त पदक प्राप्त गर्नुभएको थियो । आफूले जितेको स्वर्णपदक जेदजेकासले पोल्याण्डकै एक खाद्य कम्पनीलाई ८२,७०० अमेरिकी डलरमा बिक्री गर्नुभएको हो । उक्त रकम ल्युकेमियाबाट पीडित बालबालिकाको उपचारका लागि वक्लाव मेडिकल कलेजलाई हस्तान्तरण गर्ने घोषणा गर्नुभएको छ । एथेन्स ओलम्पिक शुरु हुनुभन्दा अघि ल्युकेमियाका कारण निधन भएको एक बच्चाको दुःखद् जीवनी पढेर यस्तो सहयोग गर्न प्रेरित भएको उहाँले उल्लेख गर्नुभएको छ ।

**पप कर्म कहिल्यै नगर्नु ।
पुण्य गर्दै जानु ।
आफ्नो (मन) चित्तलाई शुद्ध गर्नु
यही नै बुद्धको उपदेश हो ।**

बिश्व मोटर ट्रेडर्स
३२-४०८, पुलिसडक, काठमाडौं, नेपाल ।
फोन नं. ४२२६६२४, ४२४४९७३, फ्याक्स: ४२२९८५५
इमेल: vmtautoparts@wlink.com.np

टोयोटा, मिन्तुबिसि, निशान, इसुजु, सुजुकि इत्यादि गाडीका पार्ट्सहरू को लागि सम्पर्क गर्नुहोस् ।

आनिशंस

◆ भिक्षु सुजनकीर्ति

१) बुद्धशासनको सार

“.....ब्रह्मचर्य जीवनको आनिशंस लाभ सत्कार र यश होइन, समाधि भावनाको अपूर्णता आनिशंस होइन, ज्ञान दर्शन हुनु आनिशंस होइन तर मनमा क्लेशमुक्त हुनु, मलाधी वृद्धि नहुनु, मनबाट क्लेश टाढा हुनु मलधिन वृद्धि नहोस् भन्ने इच्छा राख्नु नै ब्रह्मचर्य जीवन हो । यो नै बुद्धशासनको मूलभूत श्रेष्ठ सार पनि हो ...”

- चुल्लसारोपमसुत्त

“...भिक्षुहरू ! यो ब्रह्मचर्य जीवन मनुष्यलाई छलन होइन, न त उनीहरूबाट लाभ सत्कार तथा प्रशंसाको लागि नै हो, न त मानिसले मलाई यसरी चिनोस् भनेरै हो ।

.... भिक्षुहरू ! यो ब्रह्मचर्य जीवन संयमी त्याग अभिज्ञ र परीक्षाको निम्ति हो । उपद्रवरहित निर्वाणमा पुग्न यो ब्रह्मचर्य संयम र त्यागका लागि हो । यो मार्ग महान् बुद्ध, बोधिसत्वहरूबाट चल्दै गरेको छ ।.....”

-इतिवृत्तक दोश्रो निपात

२) सत्यधर्म

“...भिक्षुहरू ! स्त्री, पुरुष वा प्रव्रजितहरूले यो पाँच प्रकारका धर्मलाई सधैं स्मरण गर्नु पर्दछ ।

- ◆ हामी बुढा हुने स्वाभाविक धर्मबाट अलगिन सक्दैन ।
- ◆ हामी विरामी हुने स्वभाविक धर्मबाट अलगिन सक्दैन ।
- ◆ हामी मृत्युबाट अलगिन सक्दैन ।
- ◆ प्रिय व्यक्ति वा वस्तुबाट अलगिन स्वाभाविक धर्म हो ।
- ◆ हामीले हाम्रो कर्मको फल भोग्नु पर्दछ ।

-अंगुत्तर निकाय, पञ्चक निपात

३) राति कम सुत्ने

“...सुन भिक्षुहरू ! पाँच प्रकारका मानिसहरू राति कम सुत्दछन् ।

- ◆ पुरुषको इच्छा राख्ने स्त्री ।
- ◆ स्त्रीको इच्छा राख्ने पुरुष ।
- ◆ चोर्ने विचार राख्ने व्यक्ति ।
- ◆ राज्यभारलाई ठूलो मान्नुहुने राजा ।
- ◆ संयोजनबाट अलग हुने इच्छा राख्ने भिक्षु ।

- अंगुत्तर निकाय, पञ्चक निपात

४) राम्रो बोलीको लक्षण

“...भिक्षुहरू ! पाँच प्रकारका धर्मले युक्त भएको वचन सुवचन

हुन्छ, दुर्वचन होइन । ती हुन् -

- ◆ समय अनुसारको समुचित वचन ।
- ◆ सत्य वचन ।
- ◆ मधुर र नम्र वचन ।
- ◆ प्रयोजनयुक्त वचन ।
- ◆ मैत्रीचित्तयुक्त वचन ।

- अंगुत्तर निकाय, पञ्चक निपात

५) धर्मदेशना सुन्नुको आनिशंस

- ◆ कहिल्यै नसुनेको सुन्न पाइन्छ ।
- ◆ सुनिसकेको भए अझ बढि बुझिन्छ ।
- ◆ संदिग्धतालाई हटाइदिने गर्दछ ।
- ◆ हेर्ने र बुझ्ने दृष्टि सिधा हुन्छ ।
- ◆ मनलाई क्लेशमलबाट मुक्त पार्छ ।

६) यशवृद्धिको कारण

“...उद्योगी हुनु, जाग्रत भई कुशल धर्मलाई राम्ररी पूरा गर्नु, धार्मिक रूपबाट जीवन बितार्ई इन्द्रिय संयम गरी अप्रमादी हुनु यसबाट यश वृद्धि हुन्छ ।”

- धम्मपद अप्रमादवर्ग

७) अर्काको तर्फभन्दा अधिक हानी स्वयंको चित्तबाट हुन्छ

“...शत्रुले शत्रुलाई, वैरीले वैरीलाई जति हानीनोक्सान गर्ने हो त्योभन्दा अधिक हानी नोक्सानी अकुशल बाटोमा लागेको आफ्नो चित्तबाट हुन्छ ।”

- धम्मपद, चित्तवर्ग

८) चित्तबाट गर्ने कुशल श्रेष्ठ

“...बुबा-आमा, इष्टमित्रले गरिदिने कुशल कार्य (कर्म) जति ठूलो छ, त्योभन्दा श्रेष्ठकर्म कुशल कर्ममा लागेको चित्तबाट गर्छ ।”

- धम्मपद, चित्तवर्ग

९) संघमेलको फल

“...भिक्षुहरू ! बहुजनको अर्थ, हित र सुख संघ सहभागीता र एकता धर्मबाट हुन्छ, ...

संगठित भई मिलिजुलि बस्नु सुखकर छ । मित्रता बढाइदिने, मित्रता कायम गराउन लाग्ने व्यक्ति सांसारिक दुःखबाट मुक्त निर्वाणपदबाट वन्चित हुनु असम्भव छ । निर्वाणमा लाग्नु अगाडी

यस संसारबाट विदा लिए पनि त्यसले सुगति वास पाउने छ...”

— संघसामगी सुत्त, इतिवुत्तक, प्रथम निपात

यहाँ भगवान् बुद्धका असंख्य अमूल्य उपदेशहरूको केही अंश मात्र प्रस्तुत गरिएको छ। माथिका सम्पूर्ण धर्महरू लोकार्थ चर्यासँग सम्बन्धित र श्रेष्ठ उपदेशहरूसँग सम्बद्ध बुद्धका सम्पूर्ण उपदेशलाई सारांशमा चार भागमा विभाजन गर्न सकिन्छ।

१) **स्वाक्खात धम्म** - जस्तो कर्म गरियो त्यस्तै कर्मको फल पाउने छ।

“कल्याणकारी कल्याण पापकारी च पापकं” जस्ता धर्महरू यसभित्र पर्दछन् र यी धर्म राम्ररी स्पष्ट रूपमा भनिएको छ।

२) **सल्लेख धम्म** - चित्तबाट क्लेश रूपी अन्धकारलाई हटाउन दिनुभएका उपदेशहरू “चित्तेन नीयति लोको” जस्ता धर्महरूको संग्रहहरू यसभित्र पर्दछन्।

३) **निय्यायिक धम्म** - सांसारिक दुःखबाट मुक्त हुन गरिने पत्तिपट्टी र विपस्सकलाई आवश्यक “द्वे मे भिक्खवे विज्जाभागिया समथो च विपस्सना च” जस्ता उपदेशहरूको संकलनहरू यसभित्र पर्दछन्।

४) **सन्ति धम्म** - हाम्रो जीवनमा अटल सुख कसरी पाउँछ भन्ने बारेमा दिनुभएका “सव्वत्थ दुक्खस्स सुखं पहानं” जस्ता अमूल्य उपदेशहरू यसभित्र पर्दछन्।

बुद्ध यस लोकमा उत्पत्ति भई उन्ले सम्पूर्ण जीवनलाई हामीहरूको लागि दान दिनु भयो। हाम्रो लागि दिनुभएका विभिन्न उपदेशहरूमध्ये केही महत्वपूर्ण उपदेशलाई भए पनि हामीले अनुसरण नगरी के हाम्रो लागि सुख हुन्छ र ?

( ) ( ) ( )

अनुकरणीय कार्य

तीर्थ जाने स्वर्ग

रक्त सञ्चारलाई प्रदान

धर्म कमाउन तीर्थाटन नै गर्नुपर्छ भन्ने मान्यतालाई चुनौती दिनु भएको छ, दाङ जिल्लाको हापुरे गा.वि.स.का वृद्धदम्पती ६६ वर्षीय मोहनलाल गौतम र ६९ वर्षीया पुष्पादेवी गौतमले। गौतमदम्पतीले नेपाल रेडक्रस सोसाइटी जिल्ला शाखाद्वारा घोराहीमा सञ्चालित रक्तसञ्चार केन्द्रलाई तीन लाख रुपैयाँ प्रदान गर्नुभयो। सो रकमको चेक हस्तान्तरण गर्दै गौतमले भन्नु भयो, 'मैले सबैभन्दा ठूलो तीर्थव्रत यही दानलाई सम्भेको छु।'

'बूढापाका, बालबालिका, महिला र समाजका सबैलाई रगत चाहिन्छ। त्यसैले खुला दिलले मैले रक्तसञ्चार केन्द्रलाई तीन लाख रुपैयाँ दान गरेका हौं।' गौतमदम्पतीले आह्वान गर्दै भन्नुभयो, 'दान त सामाजिक क्षेत्रमै गर्नुपर्छ।' हापुरे गा.वि.स.का तीनवटा मा.वि., एउटा नि.मा.वि. र प्रा.वि.लाई पनि पटकपटक सहयोग गर्दै आउनुभएका गौतमदम्पतीले बेलभुण्डीमा महेन्द्र संस्कृत विश्वविद्यालय स्थापना गर्दा पनि जग्गादान गरिसक्नुभएको छ। उहाँहरूले दाङकै गढीटाकुरा मन्दिरका लागि पनि त्यतिकै योगदान गर्नुभएको छ।

गौतमदम्पतीले आफ्ना बाजेबज्यै चन्द्रनिधि/चुमादेवी गौतम, बाआमा मित्रलाल/फूलकुमारी गौतम तथा भतिजा स्व. उत्तमकुमार गौतमको स्मृतिमा रक्तसञ्चार केन्द्रको तीनकोठे पक्की भवन निर्माणका लागि उक्त रकम दान गर्नुभएको थियो।

जसले शील (धर्म) बुझेको छ, तर प्रयोगमा ल्याउँदैन, ऊ त्यो मान्छे सरह हुन्छ

जसले बत्ति बाल्छ र आँखा चिम्लिन्छ।

Shrestha Oil Distributors
Pasupati Wool Works Pvt. Ltd.

595, Battisputali Sadak, Ktm-9, Nepal
P.O. Box : 9008, Tilganga, Kathmandu,
Tel : 4483981, 4490067, Fax : 977-1-4474193
E-mail : aksth@wlink.com.np

पर्खाइको पीडा

— रोजिता बुद्धाचार्य,
संघाराम बौद्ध परियत्ति शिक्षा केन्द्र
चार कक्षा

यो कस्तो पीडा हो मेरो पर्खाइको
मनभरि बोकेको त्यो आफ्नै कल्पनाको
त्यही मेरो लामो यात्रा र कथा गाथाको
त्यही मेरो जिन्दगी र मनको आस्थाको ।

आज पनि त्यो पीडा बल्भेको छ
मेटेको छैन अझै पनि बाँचेको छ
कहाँ गएर कुन ठाउँमा हरायो होला
त्यही मेरो जिन्दगीभित्रको पर्खाइको पीडा ।

तर पनि मनमा आशाको ज्योति बालेकी छु
मनको आगो निभाउन प्रयासरत रहेकी छु
त्यो पीडा हट्ने समय र त्यो अवस्था
अझै पनि मेरो परीक्षा लिने क्रममा नै होला ।

यो मेरो पर्खाइको पीडा मेट्ने कहिले होला
मुटुको धड्कन सन्तोष हुने कहिले होला
मेरो मनमस्तिष्कमा बुद्धको वास कहिले होला
म स्वयंले देशको लागि मरि मेट्ने कहिले होला ।

आज पनि म त्यही पर्खाइको पीडालाई साँचेर
निरन्तर हिडिरहेकी छु त्यो मौकालाई पर्खेर
तर मलाई त्यही पीडाले हिंड्न सिकाएको छ
दुःख-कष्टसँग संघर्ष गर्न प्रेरणा दिएको छ ।

तर पनि मनमा एउटा कुरा खट्कीरहेको छ
मेरो यो संघर्ष निराशामा परिणत हुने डर छ
मलाई सल्लाह सुभाब र प्रेरणाको खाँचो छ
त्यही मेरो भगवान्को कमी महशुस भएको छ ।

कपटी ऋषि

— श्रामणेर धर्मरत्न,
—आनन्दकुटी विहार, हाल बैकक वाटभवन

पहिला पहिलाको कुरा हो । एकजना ऋषि रुखको मुनि बस्ने गथ्यो । ती ऋषि हेदैमा राम्रो स्वभाव र आचरणको जस्तो देखिन्थ्यो । अझ महात्मा ऋषिजस्तो पनि देखिन्थ्यो । त्यो ऋषि एक दिन घुम्दा घुम्दै एउटा गाउँमा पुग्यो । त्यहाँ एकजना मान्छेले टाढैबाट ती ऋषिलाई देख्यो । त्यसपछि ती मान्छेले त्यो ऋषिलाई त्यही बस्ने आग्रह गर्‍यो । त्यो मान्छे एकदम श्रद्धावान् र अलि धनी पनि थियो । त्यसैले ती ऋषिले पनि 'कतिमात्र रुखको मुनि बसेर जीविका चलाइरहने ?' भन्ने विचार गरेर हुन्छ भनिदियो । उसले दुई हातले वन्दना गरेर आफ्नो घर लग्यो र केही दिनमै महात्मा ऋषिलाई बस्न एउटा कुटी बनाइदियो र त्यसपछि त्यो महात्मा ऋषि त्यही कुटीमा बस्न थाल्यो । साथै उसले त्यो ऋषिलाई बडो श्रद्धाले विभिन्न प्रकारका मिठा मिठा भोजन दिनथाल्यो । यसरी त्यो ऋषि महात्मा ऋषिजस्तो बनेर आनन्दपूर्वक महाजनको आश्रयमा खाएर बसिरह्यो ।

एकपल्ट त्यस गाउँमा चोरहरू पसे र चोरहरूले विभिन्न घरहरूमा चोरी गर्नथाले । यसले गर्दा त्यो मान्छे पनि आफ्नो धनसम्पत्ति चोर्ला भनी डराउन थाल्यो । त्यसपछि उसले पहिल्यै विचार पुऱ्याएर ती महात्मा ऋषिको कुटीमा आफ्नो धनसम्पत्ति राख्ने विचार गर्‍यो । उसले भएभरको सुन-चाँदी, रुपैयाँहरू एक ठाउँमा गाड्यो र ऋषिलाई भन्यो— "भो ऋषिज्यू, मैले तपाईंको कुटीमा मेरो सारा धनसम्पत्ति गाडेको छु । यहाँ चोरहरूले दुःख दिने छैनन् ।"

तब ती ऋषिले उसलाई भन्यो— "हे महाजन, तपाईंले ऋषिहरूलाई यस्तो कुरा बताउनु हुन्नथ्यो । हामीजस्तालाई अरुको धन तथा सामानको केही मतलब हुदैन ।"

'त्यो श्रद्धावान् मान्छे पनि आफ्नो धनसम्पत्ति गाडेर आफ्नो बाटो ततायो । केही महिना बितेपछि एक दिन ऋषिको मनमा लोभ जाग्यो । उसले मनमनै विचार गर्नथाल्यो, यो गाडिरहेको सुन-चाँदी जम्मै सम्पत्तिहरू मलाई जीविका गर्न पुग्छ । भोलिपल्ट बिहानै ती ऋषिले गाडिरहेको धनसम्पत्ति जम्मै लगेर धेरै टाढा गाउँबाट बाहिर जाने बाटोनिर्णय गरेर आयो ।

एक समय पारेर ऋषिले त्यो मान्छेलाई भन्यो— "भो महाजन, म तपाईंको अन्न खाएर बाँचिरहेको पनि धेरै भइसक्यो । हामी जस्ता त्यागीहरू एकै ठाउँमा मात्र वास गर्नु हुदैन र तपाईंलाई पनि म यहाँ हुञ्जेलसम्म धेरै अलमल्ल भयो होला । त्यसैले म

यहाँबाट अर्को ठाउँमा जान लागेको छु ।”

यो कुरा सुनेर श्रद्धाले भावविह्वल हुँदै त्यो मान्छेले भन्यो-
“होइन, होइन महात्मा, तपाईंले गर्दा हामीलाई केही पनि दुःख
भएको छैन । तपाईं यहीं नै बस्नुहोस् ।”

त्यो मान्छेको बारम्बारको आग्रहपश्चात् पनि ऋषि त्यहाँ
बस्न मानेन । त्यसैले ऋषिलाई बाहिरसम्म पुऱ्याएर बन्दना गरी
आफ्नो घर फर्के । ती ऋषिले पनि आफूले लुकाइराखेको सबै
धनसम्पत्ति पोको पारेर खुशी हुँदै आफ्नो बाटो लाग्यो ।

संयोगवश त्यही समयमा अर्को गाउँबाट व्यापार गर्न आइरहेको
एक व्यापारी बास बस्न त्यही मान्छेको घरमा आइपुगेछ । त्यो
मान्छे त्यसबेलासम्म पनि खुशीले गद्गद् थियो । यसरी गद्गद्
भइराखेको कारण व्यापारीले सोध्यो । उसले भर्खरैमात्र एकजना
महात्मा ऋषि धेरै समय आफूसँग बसेर जानुभएको कुरा सुनायो ।

त्यो मान्छेको कुरा सुनेर व्यापारीलाई अनेकौं शंका उपशंका
लाग्न थाल्यो किनभने अधिमात्रै उक्त व्यापारी यतातिर आइराखेको
बेला एउटा ऋषि धनसम्पत्तिको भारी बोकेर गइराखेको भेटेको
थियो । त्यसैले उसले त्यो मान्छेलाई सोध्यो- “तपाईंको घरमा
केही हराएको त छैन ? वा तपाईंले कसैसित आफ्नो सामान
नासो राख्न दिएको छ कि ?”

यो कुरा सुनेर त्यो मान्छेले विश्वासका साथ सबै कुरा सुनायो,
ऋषिको कुटीमा धन गाडिराखेको कुरा पनि बतायो । यो कुराले

व्यापारीलाई भनै शंका लाग्यो । तुरुन्तै ती मान्छेलाई कुटीमा
गाडिराखेको धन भए-नभएको हेर्नलाई भन्यो । त्यो मान्छे सरासर
ऋषि बस्ने गरेको कुटीमा गयो र त्यहाँ गाडिराखेको ठाउँमा धन
हेर्न्यो तर त्यहाँ केही पनि भेट्टाएन । त्यहाँको सबै धन गायब
भइसकेको थियो । उसलाई सान्झै डर लाग्यो । हतपत्त यो कुरा
व्यापारीलाई सुनाउन आइहाल्यो ।

यो कुरा सुनेर व्यापारी हाँस्यो र भन्यो- “हेर्नुस् साहुजी, तिम्रो
धन अरु कसैले पनि चोरेको होइन बरु त्यही कपटी ऋषिले
चोरेको हो । अहिलेसम्म उसलाई भेट्टाउन सकिन्छ, जाऔं” भनेर
ऋषि गएको दिशातिर दौडे ।

यो कुरा त्यो मान्छेले पत्याउनै सकेन । किनभने उसको नजरमा
त त्यो ऋषि देवता नै थियो । तैपनि ऊ व्यापारीकै पछि पछि
दौडेर गयो । एकछिन पछि त्यो मान्छेले टाढैबाट ऋषिलाई
आफ्नो धनसम्पत्ति बोकेर गइरहेको देख्यो । दुवै दौडेर ऋषिलाई
भेट्टायो र धनसम्पत्ति लिएर ती दुवैजना आफ्नो घरतिर फर्क्यो ।

त्यो कपटी ऋषिलाई पनि आफ्नो पोल खोलेकोमा ठूलो पश्चाताप
भयो । यसरी आफूले गरेको कपटले मनमा भस्स भस्स विभाई
रह्यो । उसले कति गर्दा पनि त्यो कुरालाई बिर्सन सकेन ।
अन्ततः त्यो ऋषिले त्यो कुरालाई सहन नसकेर खोलामा डुबेर
मर्न्यो । यसरी, आफूले गरेको नराम्रो फल अवश्यनै भोग्नुपर्दो
रहेछ भन्ने कुरा यो कथाले देखाएको छ । (स्रोत: जातककथा)

**Peace of the world is based on
peace in the family**

World Distribution Nepal Pvt. Ltd.

P.O. Box : 11291, Siddhi Bhawan, Kathmandu, Nepal

Tel : 4243706, 4246234, 4255088, 4263600, Fax : 977-1-4243726,

E-mail: bishwa@ccnep.com.np

With Best Compliment of

CE

CONSTRUCTION PVT.LTD.

Bagmati Chambers, Flat 4/5

Ka 2-2/18 Milan Marg, Teku

P.O.Box 1223, Kathmandu, Nepal

Tel. 4243120, 4252124, Fax : 977-1-4231043

E-mail : cecon@mail.com.np

आमा

- मेलिना तुलाधर, संघाराम बौद्ध परियत्ति शिक्षा केन्द्र, १ कक्षा

१

आमा तिमी जन्म दिने मलाई
आमा तिमी कर्म दिने मलाई
बगाइकन तिमीले आफ्नो प्रेम धारा
दिन्छौ मलाई कति न्यानो सहारा

२

सुत्दाखेरि आमाको न्यानो काख पाएँ
उठ्दा तिम्रो माया र ममता पाएँ
धन्य जननी आमा तिमी
मैले घरमै भगवान् पाएँ

३

खोजेर पाइदैन यो धर्तीमै
सबैभन्दा अमूल्य आमा तिमी
किनेर नै पाइदैन यो धर्तीमै
सबैभन्दा मायालु आमा तिमी

४

पाइन्छ बनाएर दाजुभाइ दिदीबहिनी
तर पाइदैन बनाएर आमा कहिले पनि
बाबाको माया अनि स्नेह भन्दा पनि
धेरै उचाइमा छौ हे आमा तिमी ।

वैकिङ्ग तथा वित्तीय क्षेत्रका अनुभवीहरूद्वारा प्रवर्द्धित छिटो, छरिटो, भरपर्दो र विश्वसनीय वित्तीय कारोबारको लागि सम्पर्क राख्नुहोस् ।

हाम्रो सेवाहरू

अवधि	मुद्दती निक्षेपतर्फ ३/३ महिनामा ब्याज लिएमा	एकमुष्ट ब्याज ब्याज लिएमा	कर्जामा देहाय बमोजिमको ब्याजदर कायम गरिएको छ । क्र. सं. कर्जा शिर्षक	व्याजदर
३ महिना	-	६.०० %	१. औद्योगिक/घरेलु/हस्तकला	१२.५०-१४ %
६ महिना	-	६.५० %	२. हायर पर्चेज/व्यापार/आवास	१३.५०-१४ %
१ वर्ष	७.०० %	७.५० %	३. सुरक्षण पत्रमा कर्जा (शेयर, सरकारी र अन्य सुरक्षण पत्रहरू)	१३.५०-१५ %
२ वर्ष	७.५० %	८.०० %	४. अन्य	
३ वर्ष	८.०० %	८.५० %	क) निर्माण तथा ठेक्का	१४ %
४ वर्ष	८.५० %	९.०० %	ख) वित्तीय जमानी	१४ %
- मुद्दती खाताको न्यूनतम रकम रु. १,०००/- हुनेछ ।			ग) त्रिज फाइनान्स	१४ %
- वचत खाताको न्यूनतम मौज्जात रु. १,०००/- हुनेछ ।			५. मुद्दती रसीदमा	+२ %
- कर्मचारी संचय कोष निक्षेपमा १० ब्याज प्रदान गरिनेछ ।				
वचतमा दैनिक मौज्जातमा ५.५० %				

विस्तृत जानकारीको लागि :

पाटन फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड

मानभवन, ललितपुर, जि.पि.ओ. बक्स ८९७५, ई.पि.सि. २२८५,
फोन ५५३९७४७५, ५५५११०२, फ्याक्स : ००९७७-१-५५४४२०६
e-mail: pfinance@wlink.com.np Website: www.patanfinance.com.np

कम्पनीको सम्पूर्ण सेवा
कम्प्युटरको माध्यमबाट हुनेछ ।

बुद्धधर्मया मूल सिद्धान्त

- राहुल सांकृत्यायन

अनु. भिक्षु सुदर्शन

आत्मायात नित्य भाल मपीगु (१)

बौद्धपिसं अनात्मायात गय् माने याइ - थ्वहे भीसं न्हापां सीके माः । बुद्धया ईलय् ब्राह्मण, परिव्राजक व मेगु धर्मया गुरुपिसं भालपीगु खः, शरीरया दुने व पिने शरीर मखुगु व सिबे पाःगु सदा नित्यगु छगू चेतनशक्ति दु । थ्व हे चेतनशक्ति दुहाँ वथेवं शरीर क्वाइ अले व ज्ञान चायेक चेष्टा दुगु खने दइ । गबले व चेतनशक्तिं शरीर तोता कर्मकथं मेगु शरीरय् वनी, अबले शरीर ख्वाउँइ हानं चेष्टा-रहितगु जुइ । थ्व हे न्त्याबले दइगु चेतनशक्तियात इमिसं आत्मा धकाः धाइगु खः । पुनर्जन्म छगूयात तोता सामीय (Semic) धर्मया नं थ्व हे विचाः खः । थथे हे बुद्धया ईलय् मेपिं आचार्यपिं नं दु । हानं इमि विचाः खः, शरीर तोता मेगु छुं आत्मा धयागु वस्तु मदु । शरीरय् अने-अनेगु रस माःगु कथं ल्वाकः ज्याना हे क्वाइगु स्वभाव दत हानं चेष्टा धयागु दइ वल । अले थुपिं रसया ल्वाकः ज्यायेगु मात्राय् आपाः म्ह जुइवं व सीगु खः । थुकथं आत्मा शरीरं पिनेयागु मेगु हे धायेगु छुं वस्तु मखु । बुद्ध थुकथं छखें आत्मायात नित्य कूटस्थ भालपीगु अले मेखें शरीरया नाप नापं हे आत्माया विनाश जुइ भालपीगु निगुलिं अतिगु खँयात तोता दथुया लँपु ज्वना बिज्यात । वसपोलं धया बिज्यात - आत्मा गुगुं छगू नित्य कूटस्थ वस्तु मखु । व ला खास कारणं स्कन्ध (भूत, मन) या हे ल्वाक ज्याना दया वइगु छगू शक्ति खः । हानं व मेमेगु पिनेया वस्तुत (भूत) थें क्षण-क्षण दयावं च्वन हानं मदयावं वना च्वन । चित्त क्षण क्षण उत्पन्न जुइगु व मदया वनीगु जूसां थ्वया प्रवाह गबले तक थ्व शरीरय् न्त्यानावं च्वनी, अबले तक शरीरयात जीव दुगु धाइ । भीगी अध्यात्म हिलावं च्वनीगु व शरीर हिलावं च्वनीगु थुकथं आपालं वथें वथें जू ।

भीगी शरीर क्षणक्षण हिलावं च्वन । पीदं क्यंगु थ्व शरीर व हे मखुत, गुगु न्यादं, भीदं वा नीदं क्यबलेयागु खः । हानं स्त्रीदं क्यनीबले थ्व शरीर भन मेगु हे जुइ । छगःछगः अणु गुकिं भीगी शरीर दया च्वन छगू छगू क्षणय् थःगु थाय् न्हूगु उत्पन्नया नितिं प्वनावं च्वंगु दु । थथे जूसां छगःछगः दतले न्हापाया शरीर दयेका वंगु परमाणुया लिपा वःगु उत्तराधिकारीगु आपाः खँय् न्हापाथें जुइ । थुकथं भीगी दच्छि दुबलेया शरीर भिदं दुबले दइ मखुसां भिदं दुबलेया शरीर नीदं दुबले ल्यनी मखुसां उति च्वक हिलीगुलिं भीसं अःपुक शरीर व हे वा छगू हे धायेगु

पाइ । थुकथं हे आत्मा नं क्षण क्षण हिलावं च्वंगु दु, तर उतिं च्वक हिला वनीगु जुया भीसं छगू हे धाइ । छिं थःगु हे जीवनयात कया दिसं । निदं न्त्यो छित्त तापाकं निसं चुरोठया कुं कपाः स्याः । तर आः सवाः काकां स्वाँय्स्वाँय् चुरोठ त्वना च्वना दिल । निदं न्त्यो भंगःत थःम्हहे स्याना व भाराभारा संगु स्वयेगुली छित्तः न्त्याइपु तायेफु, आः निदं लिपा मेपिसं स्याःम्ह भंगः भाराभारा सना च्वंगु खनेवं छिगु थःगु नुगू भाराभारा सने फु । यदि छित्तः थःगु मनयागु यःत्यः मयः मत्यः व पहःचहः खँ च्वयेगु बानि दुसा वंगु भिदं न्त्योयागु थःगु डायरी पुइका व्वना स्वया दिसं ।

अन छिं भिदं न्त्योयागु 'थ्व जिगु विचार खः धया दिगु' हे अजागु गुलिखे विचार छिगु न्त्योने वइ, गुगु विचारयात भिदं लिपा थौं सुनानं न्त्योने तयाव्यूसां छिं धया दी 'थ्व जिगु विचार मखु, जिं थजागु विचाः यानागु नं मदु ।' छिं थौं थथे धया दीगु थौया नितिं पाय्छि खः, छायाधाःसा वंगु छिगु भिदंया अनुभवं छित्त हे हीका बी धुकल ।

छिं धया दी फु - मन जकं हिला वनी, आत्मा छु धका हिला वनी । जिमिगु धापू खः, मन तोता मेगु 'आत्मा' धयागु छुं हे मदु । मनयात हे चित्त, विज्ञान वा आत्मा धा, थुपिं फुककं छगू हे धा व मेगु हे खँ । खः गथे न्यागू इन्द्रिय मिखा, न्हाय्पं, न्हाय्, म्ये व म्ह (चक्षु, श्रोत, घ्राण, जिक्का, त्वक् = शरीर) यात भीसं वांलाक अनुभव यायेगु खः अथे मनयात याये मफु । अयनं मन धयागु दु धका छाया धाये माल ? मिखां तितिसि पाउँ खन, म्हुतुइ ई बुल्ल बुया वइ । न्हासं नवः ताल, तुरुन्त ल्हाः न्हासय् थ्यंकः वनी । छिं स्यू मिखा व म्हुतु छगू हे मखु, थुपिं छगू मेगुली प्यपुंगु नं मखु । उकिं थ्व निगूयात नं नाप लाकेत छगू मेगु हे इन्द्रिय माः । हानं व इन्द्रिय मन खः । न्यागुलिं इन्द्रिय थःथःगु ज्ञान गन थ्यंकीगु खः, हानं हानं गनं शरीरया व्याक्क अंग अंगयात गतिया नितिं अर्थात् सनेत आज्ञा वइगु, व मन खः । उकिं हे कायेगु, विचाः यायेगु व क्वःछीगु ज्या जुइ । उकिं थुपिं ज्या गय् जुल ? फौजया कमाण्डरथें छखें मथीक तापाक च्वना मखु । गथे न्यागू ट्यूबय् ह्याउँगु, म्हासुगु, वाउँगु, वँचुगु व हाकुगु न्याता रंगचुं छगू छगुली छता छता रंगचुं जाया च्वंगु दु, हानं क्वय् छगू अजागु खाःयागु ट्यूबवं लः न्त्याना च्वंगु दु,

गुगु न्यागुलिं रंग दुगु ट्यूबया म्हुतु लिसे स्वाः, अम्ह ट्यूबया म्हुतु पालंपाः चाला च्वंगु दु । थथे जुइबले गबले गुगु रंग लखय लाइ, लः व हे रंगयागु जुइ । थुकथं हे गबले मिखा हाकुम्ह तथाः याके लाइ, भीसं हाकुम्ह तथाः खनी । हानं थ्व ज्ञान तुरुन्त मनयाथाय् थ्यनी । अबलेया मन, गुगु न्हापाया मनया कारणं दुगु व पुलांगु भवलं वःगु मनया अनुभवया पुसा नं थःके दुगु खः, न्हूगु ज्ञानरूपी चूं लायेवं वथें हे जुइ, भयया रंगय् छिना वी । छगू क्षण जक तथाः खना भी दी माःसां साव जुइक चाःहिला द्यूगु घःचाःथें गुलिखे क्षण तक छगूयां लिपा मेगु दयावं मदयावं वंगु मन व रंगय् ल्वाकः ज्याये धुंकी । थथे जुइबले यद्यपि प्रत्येक निगूगु क्षणया मनय् वया प्रभाव बुलुया वनी । हानं यदि व तथाः ताउत खने दयावं च्वन, अम्ह छि पाखें नं वयावं च्वन धाःसा क्षण क्षणय् उत्पन्न जुइगु मनय् भयया संचार अःखः जुजुं वनी । गुगु खं ग्यानापुगु विषयय् खः, व हे खं न्ह्याइपुगु व यइपुगु विषयय् वथें हे मेमेगु विषयय् नं खः धका थुइकेमाः ।

थुकथं च्वय् कनारुथें जाःगु कारणं मिखा आदि न्यागू इन्द्रिय तोता भीसं उकिया संयोजन याइगु वा जू वनीगु छगू दुनेया इन्द्रिययात नं भीसं दु भालपे माल । थ्वयात मन धाइ । हानं थ्व 'मन' तोता आत्मा धयागु छाय् माःगु दु । यदि हानं पुलांगु अनुभव स्मृति कथं तयेत, आत्मा माल धाःसा, छाय्धाःसा चित्त क्षणिक खः, जिमिसं धाये मन क्षणिकला खः तर व थः ल्यू वइगु मनया कारण नं खः । छगू वंश ल्यू मेगु वंशया नियम कथं गथे मां-बौया गुलिखे खं काय् म्स्याय्पिके वइ, वथें हे न्हापाया मन थःगु अनुभवया पुसा वा संस्कार लिपाया मनया नितिं अंशथें तोता वनी, अले व हे स्मृतिया कारण जुइ । थुकथं संस्कारया न्ह्याबलेया दिपूला क्षणिक वस्तुकय् हे प्यपुना वना च्वनी । आत्मायात न्ह्याबले नित्यगु गुबले स्यनी मखुगु धका धाःसा व गबले पाइ मखुगु नं जुइ अले व न्ह्याबले न्ह्याबलेयात छगू रसगु जुइ । अले न्ह्याबले छगू हे रसय् च्वनीम्ह आत्माय् अनुभवया धुकू व दिपू गय् जू वने फइ ? यदि जुइ फइसा जुइवं हे वया रूप हिला हे वनी । आत्मा गुगु जइ वस्तु मखु, गुकिं खालि पिनेया अवयवय् हे जक चिं तःवने फइ । वला चेतनमय खः । उकिं थुगु अवस्थाय् इन्द्रिय उत्पन्न जुइगु ज्ञान उकी न्यकनं दुगुगु जुइ । अले व राग, द्वेष व मोह मध्यय् छगू रूपगु जुइ । अले हानं व व हे आत्मा जुइ फइ मखु, गुगु संस्कारया दिपू जुइ न्ह्योयागु खः । उकिं छगू रस नं जुइ फइ मखु । अले आत्मा धयागु व नित्य धयागु जुइगु हे गथे ? पलखयात व संस्कारया दिक् व धुकू जुइ हे धाःसांला व अभौतिक संस्कार नं नित्य धाइगु आत्माय् प्यपुना अचल जुया वनी । अले हानं थुगु दशाय् शुद्धि वा मुक्तिया आश याये फइगु हे गथे ?

क्रमशः.....:

ख्वया च्वन बुद्ध थौं

- राज शाक्य,

चाकुपाट, यल

स्वार्थ थःगु सिद्ध यायेत

पर सुख शान्ति

हरण यांनाः

सत्य अहिंसा प्रेम

बुद्ध सन्देशयात

कुकरय् तयाः मुइकाः

भय आतंकं व्याप्त यांनाः

थःत देशया

'नायक' धाइपिं रावणतय्सं

शान्ति क्षेत्र नेपाः दे दुने

हिंसा अग्नि प्रज्वलित यांनाः

थःगु देश थःम्हं

ध्वंश यांना च्वंगु खनाः

ख्वया च्वन बुद्ध थौं

जनताया दुःख पीर खनाः ।

सत्तायागु तृष्णां

विक्षिप्त जुयाः

शान्तिया लागि

क्रान्ति या धयाः

दया करुणा मैत्री

बुद्धोपदेशयात

टायरय् तयाः दनदन छोय्काः

हत्या अपहरण लूटमारं

पञ्चशीलयात भष्म यांनाः

निर्दोष निरीह मनूतय्त

निर्मम क्रूरतां हत्या यांनाः

शान्ति क्षेत्र नेपाः दे दुने

हिया खुसि वाः वयेका च्वंगु खनाः

ख्वया च्वन बुद्ध थौं

जनताया विह्वल वेदना खनाः ।

Being Good
(Buddhist Ethics for Everyday Life)

**Progress
and
Morality**

-Ven. Master Hsing Yun

*Careful in speech, controlled in body,
Aware of the workings of the mind;
Patient under insult, never angry;
This is the path of great progress.*

-From the *Dharmapada*

Careful in speech, controlled in body

In this complex world we must know how to behave if we want to make progress. The world contains so many kinds of people and so many different levels of morality and wisdom; we must have some basic guidelines which can fit all situations. Being careful about what we say while controlling the urges of the body is a very good basic guideline for all situations.

Control of the body means that we know when to act and when not to act, and that we know how to behave with moderation. If we see something that contradicts our understanding of the Dharma, it is usually best to ignore it because, in the first place, we might be wrong about what we think, and in the second place, we should always remember that every person must learn in his own way. When we do decide to speak or act, we should always be as compassionate as we are able. Compassion itself is a guide that always prompts us to be tolerant, patient, and as wise as possible.

It is very important to be careful about speech. This is especially true nowadays since so many different cultures and groups are presently intermingling with each other. What is inoffensive in your group may be very offensive in someone else's.

What is a joke to you may be a rebuke or an insult to someone else. The vast and ever-changing variety of the world does not allow us to stop at every moment and fully explain exactly what we meant and why we said it. In an ideal world, people would all understand each other perfectly. However, in this world misunderstandings are very common. For this reason, it is very important to be careful about what you say.

There is a Chinese folk saying that goes, "A good word melts the cold of March, while a bad word can freeze the month of June." A single word can save a nation or it can ruin it. We can cause great harm with our words, but we can also bring about great good through them.

In our practice of Buddhism, we should constantly be trying to bring positive energy into whatever situation we find ourselves in. Words are one of the best means we have to facilitate this process. Words should be used to encourage and help other people. They should be used to communicate deeply and warmly. And they should be used to spread the truth of the Dharma to all who will listen.

The Buddha taught that none of us should ever use words to lie, flatter, be harsh, or mislead. In the end, all acts of body and speech should be directed toward the greater welfare of all sentient beings. One can make samsaric gains through body and speech, but as the Buddha said:

*Ananda, all the people in heaven
only got there through ordinary decency;
when their good karma is used up,
they will re-enter the cycle of birth and death.
In contrast, the bodhisattva makes steady
progress through his explorations of
Samadhi,
through his transfer of merit and
through his cultivation of the saintly way
this leads beyond all birth and death.*

-From the *Shurangama Sutra*

Aware of the workings of the mind

The *Avatamsaka Sutra* says, "The mind controls everything." In order to properly control body and speech, we must come to understand our minds. If we can control our minds, we can do anything.

Master Hsing K'ung (780-862) wrote a wonderful passage which expresses this point very well. He said, "The practice of Buddhism can be compared to presiding over a walled city: during the day, thieves

and bandits must be kept at bay while at night one must be constantly alert. If the mind in charge is thoughtful and able, then there will be peace without the use of weapons."

In Master Hsing K'ung's metaphor the city is the virtuous mind, while the bandits are the six senses that are constantly trying to steal our peace and wisdom.

We must have many tools in our chest when we decide to truly gain control over our minds. Sometimes we must restrict ourselves quite severely and sometimes we must allow our thoughts to soar on the wings of inspiration. In the end:

*Once a bodhisattva
is committed to the bodhi mind,
he must not stop.*

*Once he begins to seek the Mahayana way,
he must not become fatigued
and he must not
become tired of the Dharma
or feel that he is satisfied
with what little he has.*

- From the *Avatamsaka Sutra*

Patient under insult, never angry

What is an insult but an affront to the false sense of self? And what is anger but an attempt to destroy insults? That is all they are: when the false sense of self feels threatened with a loss of control, it reacts with anger. The Buddha emphasized the importance of being patient under insult many times. In this life, all of us will experience insult and derision. Saints react with equanimity and patience while others react in all their many ways, not one of which does anything to solve the deeper problem.

The *Sutra of Bequeathed Teachings* says, "There is nothing better than patience in the cultivation of virtue, morality and the practice of Buddhism." It also says, "One who knows how to be patient gains great power. If you cannot joyfully quaff the poison of evil insults as if you were quaffing sweet dew, then you cannot yet be called wise."

To be patient and to endure insult does not mean that you must be weak or timid. It means that you productively use even your most negative experiences to grow and learn. If you can learn to endure insult and humiliation, you will become very strong.

The *Fachi Sutra* speaks of six kinds of merit gained

by a bodhisattva who learns to be patient under insult:

- 1) If a bodhisattva can listen to insults as if he were merely listening to an echo in a mountain gorge, then he will have achieved "the wisdom of sound."
- 2) If a bodhisattva can endure being beaten as if he were merely watching forms move in a mirror, then he will have achieved "the wisdom of forms."
- 3) If a bodhisattva can endure sufferings as if he were merely watching an empty illusion, then he will have achieved "the wisdom of illusion."
- 4) If a bodhisattva can endure anger, then he will have achieved "the wisdom of inner purity."
- 5) If a bodhisattva can endure the Eight Winds, then he will have achieved "the wisdom of phenomenal purity."
- 6) If a bodhisattva is not polluted by the troubles of life, then he will have achieved "the wisdom of manifest conditions."

As Buddhists, we must constantly raise our eyes to the higher realms and always remember that:

All troubles, all habits, all continuity
All are devoid of essence, all are empty.

- From the *Mahaprajnaparamita Sutra*

**Do not believe just
anything But think and
verify for yourself.**

Ajay Emporium

Naghal Tole

Kathmandu, Nepal

Buddhism and the Unknown Principle

- Dr Ganesh Mali

Looking around us, we find so many familiar objects – the sun, the moon, the stars, the earth with so many living and non living things on it.

Then, if we carefully observe, we see changes going on incessantly. These changes have been going on from the beginning of the universe (if there be a beginning!) and will go on to the end of the universe (if there be an end!). Apparently, the universe is beginningless and endless.

We regard this world as true, and real, and everything around us, including own lives, is real and important for us. So we ask many questions, some simple, others complex about ourselves and our universe. There are so many questions (Does a self exist in the body? What am I in reality? Has the universe a beginning or will it end at some time? What happens to us after our death? Are we reborn? Etc.) about which our sincerest answer would be – I do not know.

The wise man Socrates of Greece, once remarked: There is only one thing I know for sure and that is that I know nothing. "Know thyself" was his motto.

But fools that we are, we neither have the courage nor the honesty to say that we do not know what we really do not know. Instead, we invent something – the unknown, and declare it to be the all knowing one, the all pervading one, the all powerful one, and the timeless who was there before, the beginning of the universe (of course, he creates the universe), who is there now with the universe, and who will be there even after the universe ceases to exist. This unknown is everything, at the same time nothing. This is everywhere, at the same time nowhere. This has all the forms, at the same time formless. Everything is so contradictory about it. Different people earth naturally, have different stories to tell about this unknown, according to their own understanding. Often, there arose difference of opinions, and naturally, conflicts arose. Most of the time, there was no compromise, although people, on the other hand, wanted to convert other people to their beliefs.

Then scientists came with all the sincerity at their command, they tried to answer so many questions about things (phenomena) happening in nature. They came out with the conclusions that changes are interrelated, and all changes strictly follow the cause and effect relationship. Nothing happens haphazardly or capriciously.

They ruled out all supernatural happenings, and asserted that nothing can happen without rhyme or reason. Oftentimes, they went in contradiction with the most favoured hypothesis invented by people – the unknown principle, the doer of everything, the bestower of everything, the one who can do this, do that or do otherwise. People, at first, reacted strongly against scientific knowledge to defend the unknown principle, but, with the growing popularity of science, their resistance became weaker and weaker.

But, scientists, too, have their limitations. They cannot go further than what is suggested by the available data. They did, in fact, discover so many things and brought about scientific revolution in our lives, changing the entire human civilization. They explained many things about the questions asked. **But they go on and on and never come to a stage where they can say – thus far and no further, and this is where science ends. The ultimate truth is still far away from them.**

Not so for the person who believes that the unknown principle is everything that is there to be known, after knowing which, nothing remains to be known. It is from where everything begins and ends, it is the self of all selves, the be all and end all of all. Of this unknown principle it is said – where of we cannot speak, we must keep silent. It cannot be described in words. The Guru is silent, the disciple is silent, both have understood. This unknown principle or rather, the inexplicable principle, is the spirit that breathes life into dead matter, and makes the world alive. It is the good, the great, and the most blissful of all.

There is one religion, Buddhism, in which the unknown principle is not recognised as such, but due consideration has been given to suffering that besets humanity and all beings in the universe. The impermanence of everything and the absence of a self in the universal system are recognised.

In Buddhism, by dint of one's own endeavour one can avoid all evil actions, perform all meritorious deeds, keep the mind untainted from defilements due to unwholesome desires, make the mind free from worldly cravings and achieve the calmest and most peaceful of all states – the Nirvanahood. The life of the Buddha and of his so many disciples is a testimony to this truth. Rather than running after the unknown, it is important to know life as it really is – selfless, impermanent

and full of suffering. And, in this very life, by observing righteous conduct (Sila), righteous tranquillity of mind (Samadhi) and righteous wisdom (Prajna), one can reach the highest ever state of Nirvanahood, and get rid of all suffering. **Like science, Buddhism believes firmly on the truth of cause-and-effect relationship, and maintains that, there is nothing to bother about the unknown something.** On the other hand, it is quite unprofitable and unnecessary to bother about such things which have nothing to do, for the betterment and supreme happiness of human kind of earth. Split hair discussions about the unknown something gets us nowhere. Struck as we are by the poisoned arrow of suffering in this world, our first duty is to achieve the highest by getting rid of suffering, rather than die of the poisoned arrow by running after the enquiry, as to who shot it, how and why was it made, and so on; and assert that we will not pull out the arrow and apply medications until all our questions have been answered correctly. Buddha preferred to remain silent rather than enter into such fruitless discussions that are not conducive for leading a meaningful life; a virtuous life, leading to the end of suffering on earth. Buddha showed, through the twelve links of causation (Pratitya-samutpada), that we ourselves cause our sufferings bound as we are by lust, hatred and false illusion of self (Raga, Dwesh and Moha); and **we ourselves can get rid of all suffering through the cultivation of right views by following the Noble Eightfold path, that strikes as the rood of illusion (Avidya), that lies as the helm of the wheel of life. Intervention of an unknown principle is absolutely unnecessary in this process.**

So, we see that Buddhism goes hand in hand with science, so far as science is concerned with the betterment of human life on earth, both goes on according to the law of cause and effect both do not see the necessity of mediation of something unknown. But Buddhism do oppose the use of science for the destruction of humanity, because Buddhism is against adding more suffering to an already suffering humanity besides prescribing, the four noble truths and the noble eightfold path of Sila, Samadhi and Prajna, which remains there, as true as ever, so long as there is one single individual on earth who is suffering. **Buddhism is also against anything that adds to the suffering of the people, such as corruption, exploitation, oppression etc that arise out of unbridled Raga, Dwesha and Moha, against which the thundering voice of the Buddha has come down to us through centuries.**

Calling Buddha for peace

- Bhikshu Sangharakhit 'Saddhamma Kovid'

People are complicated
They lack self-confidence
They do not have security in life
Any time, anywhere
People can fall in any accident
People can die uselessly
So
People want to call Lord Buddha to come
And
Keep peace, tranquility and harmony
Everywhere.

We live in
Buddha's birthplace Nepal
From where
Peace spread all around
All over the world
But how sad for us!
Nepal is now out of peace
Our peace is gone
People of Nepal are dying
Without any reason
They are unable
To save their precious life
However,
Some conscious religious people
Standing in front of Buddha's statue
And
Remembering lord Buddha
Call Buddha to come back to give people
Harmony and peace everywhere.

But
Oh my dear people
Buddha never returns for us
He has passed into Mahaparinirvana
But,
You have to know it
That
Every person can become the Buddha
Everybody can develop Buddha nature
So
Do not call Buddha to come back
But practice to become Buddha
Take care of
Buddha's teaching, wisdom etc.
We should create excellent condition
To live peacefully
To live in peace and calm
Here and there and everywhere
As, most of all
In our native country, Nepal.

Oh my dear people,
We are waiting for the future
When
Every people will become Buddha
When
Every people will be trying to become Buddha
With great compassion and care for creature
Let us hope and pray for that
And also
Let us try ourselves, too.

बौद्ध गतिविधि

बुद्धपूजा र धर्मदेशना

काठमाडौं । प्रत्येक पूर्णिमाको दिन आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भूमा नियमित रूपमा हुँदैआइरहेको बुद्धपूजा र धर्मदेशनाको कार्यक्रम मार्गशीर्षशुक्लपूर्णिमा (योमरिपुन्ति)को दिन सम्पन्न भयो । सोही विहार निवासी भिक्षु कुमारकाश्यप महास्थविरबाट बुद्धपूजा संचालन र शीलप्रदान गर्नुका साथै भिक्षु सानुले धर्मदेशना गर्नु भएको थियो । उक्त दिन उपस्थित समस्त भिक्षु, अनागारिका गुरुमांहरू र उपासक-उपासिकाहरूलाई जलपान र भोजन प्रदान गरियो । उक्त जलपान, भोजनको व्यवस्था आनन्दकुटी दायक सभाका सदस्यहरू र विहारमा नियमित पाल्नुहुने विभिन्न उपासक-उपासिकाहरूबाट संयुक्त रूपमा सम्पन्न भएको थियो ।

श्री ५ बाट सम्यक् महादान ग्रहण

काठमाडौं । लिच्छविकालदेखि विश्वमा शान्तिको गर्दै एकआपसमा मैत्री, करुणाभावनाको आदानप्रदान गरी हरेक १२

वर्षमा माघसंक्रान्तिका स्वयम्भूस्थित भुइखेलमा आयोजना गरिने सम्यक् महादानमा श्री ५ महाराजाधिराज ज्ञानेन्द्रवीरविक्रम शाहदेवबाट सम्यक् महागुथिद्वारा मौसूफको जुनाफमा चढाइएको इन्द्रकलश, दानपत्रलगायत सम्यक् महादान ग्रहण गरिबक्सियो ।

सो अवसरमा आयोजित समारोहस्थलमा शान्तिविधिद्वारा विभिन्न ठाउँबाट दीपंकरबुद्धलगायत करीब एक सय देवदेवीहरूका मूर्तिहरू ल्याइएका थिए । श्री ५ का जुनाफमा तीनजना थकाली र तीनजना थकालीहरूले मार्गशोधन गरेका थिए । श्री ५ मा छत्राभिशेक र शाही सलामी अर्पणपछि अष्टमण्डलमा विराजमान गराइएको थियो । विराजमानपछि पञ्चतालबाजाकासाथ गुरुपुरोहितद्वारा स्वस्तिवाचन गरिएको थियो भने मंगलधुनकासाथ थकाली भाजुरत्न शाक्यले चढाइएको टीका विधिवत् ग्रहण गरिबक्सिएको थियो । त्यसपछि श्री ५ मा अर्घ अर्पण गरी मौसूफको सम्मानमा ३१ तोपको सलामी अर्पण गरिएको थियो । गुथिका महासचिव सुवर्ण शाक्यले वाचन गरेर सुनाउनुभएको सम्यक् दानपत्र थकालीले श्री ५ मा चढाउनु भएको थियो । मौसूफबाट सोही अवसरमा आयोजनामा सहयोग पुऱ्याउनु हुने विभिन्न व्यक्तिहरूलाई दोसल्ला ओढाएर सम्मान गरिबक्सिएको थियो ।

यसैगरी श्री ५ को जुनाफमा गुथि परिवारअन्तर्गत ओम्बहालबाट तिलकशोभा, हीराकाजीद्वारा स्वयम्भूको प्रसाद, केलटोलका कंसाकार समूहबाट १२ प्रकारका व्यञ्जन, इतुम्बहालबाट लैकें (मूलाको विशेष तरकारी) तथा वंतु र लगनटोलबाट पौष्टिक दूधलगायत विभिन्न व्यञ्जनपरिकारहरू चढाइएको थियो । इतुम्बहालका थकाली स्वस्तिरत्न शाक्यले ने.सं. १३५ बाट सम्यक् महादान गर्ने प्रचलन शुरु भएको बताउनु भयो । पहिला तीनवटा गुथिहरूले हरेक ४-४ वर्षमा मनाउँदै आइरहेको यस पर्वलाई श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहले नेपाल एकीकरण पश्चात् तीनवटै गुथिलाई एउटै बनाई सम्यक् महागुथिको स्थापना गरेर १२-१२ वर्षमा आयोजना हुँदै आइरहेको कुरा पनि उहाँले जानकारी दिनुभयो ।

श्रीलंकाली दूतावासमा शोकसभा

काठमाडौं । इण्डोनेसियाको सुमात्रामा गएको महाभूकम्पपछि हिन्दमहासागरमा उठेको समुद्री छालमा ज्यान गुमाएकाहरूको सद्गतिको कामना गर्दै काठमाडौंस्थित श्रीलंकाली राजदूतावासमा शोकसभाको आयोजना गरियो । शोकसभामा बौद्धभिक्षु, हिन्दूपण्डित, ईसाई पादरी र इस्लामधर्मका मौलवीद्वारा सद्गतिको कामना गर्दै धार्मिक श्लोक पाठ गरिएको थियो । सभामा भिक्षु धर्ममूर्ति, भिक्षु तपस्सीधम्म, भिक्षु उदयभद्र, भिक्षु राहुललगायतका भिक्षुहरूद्वारा परित्राण पाठ गरिएको थियो । शोकसभामा भारतीय राजदूत शिवशंकर मुखर्जी, इजरायली राजदूत डान बेन एलिजर, अष्ट्रेलियाली राजदूत किथ गार्डनर, सार्कका महासचिव क्यूएएमए रहिमलगायत विभिन्न बौद्ध संघसंस्थाका प्रतिनिधिहरूको उपस्थिति

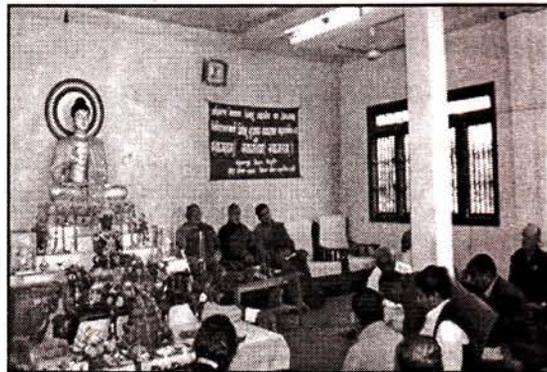
थियो । अन्तमा पुण्यानुमोदन गरिएको थियो ।

डायबिटीजबारे शिविर सम्पन्न

ललितपुर । नेपालको बृद्ध शासन क्षेत्रका पहिलो संघनायक दिवंगत भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविरको स्मृतिमा २०५० सालमा स्थापित प्रज्ञानन्द स्वास्थ्य क्लिनिक ललितपुर र आस्था नेपालको संयुक्त आयोजनामा तेश्रो डायबिटीज रोगसम्बन्धी शिविर हालै यहाँको शाक्यसिंह विहारमा सम्पन्न भयो । कार्यक्रममा डा. आदर्शसिद्धि वज्राचार्य, डा. चन्द्रेशरत्न तुलाधर, छोरीलक्ष्मी महर्जन र कुमारीशोभा तण्डुकारले प्रशिक्षण दिनुभएको थियो । शिविरमा १७६ जना डायबिटीज रोगीहरूले स्वास्थ्य परीक्षण गराएका थिए ।

सुगतपुर विहार, त्रिशुलीमा शुभेच्छा भ्रमण

त्रिशुली, नुवाकोट । अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्ष भिक्षु कुमारकाश्यप महास्थविरबाट नेपाल अधिराज्यमा रहेका सम्पूर्ण थेरवादी विहारमा शुभेच्छा भ्रमण गर्ने कार्यक्रमको सिलसिलामा हालै त्रिशुलीस्थित सुगतपुर विहारमा शुभेच्छा भ्रमण गर्नु भएको छ । सोही विहारको धम्महलमा पञ्चशील ग्रहण तथा बुद्धपूजा पश्चात् आरम्भ भएको कार्यक्रममा भिक्षु कुमारकाश्यप महास्थविरले सुगत बौद्ध मण्डलका अध्यक्ष बोधिरत्न शाक्यलाई शुभेच्छापत्र प्रदान गर्नुभएको थियो । उक्त विहारको दायक परिषद्का उपाध्यक्ष तेजबहादुर शाक्यले स्वागत गर्नुभएको सो कार्यक्रममा शुभेच्छा भ्रमणबारे शान्तरत्न शाक्यले बोल्नु भएको थियो । दायक परिषद्का सचिव पुरुषोत्तम शाक्यले संचालन गर्नुभएको सो कार्यक्रममा मण्डलका अध्यक्ष बोधिरत्न शाक्यले धन्यवादज्ञापन गर्नुका साथै सुगतपुर विहारको संक्षिप्त परिचय प्रस्तुत गर्नुभएको थियो र शुभेच्छा भ्रमणका प्रायोजक जुजुभाइ तुलाधरले पनि बोल्नुभएको थियो । भिक्षु कुमारकाश्यप महास्थविर स्थानीय त्रिशुलीबजारमा आइपुग्नु हुँदा ठूलो संख्यामा स्थानीय उपासकउपासिकाहरूले फूलगुच्छा प्रदान गर्दै स्वागत अभिवादन गरिएको थियो र बजारको विभिन्न स्थानमा जलघडा एवं स्वागत

अभिवादन अंकित तुलहरू टाँगेर राखिएका थिए ।

ऐतिहासिक गोरखामा बौद्ध चैत्य शिलान्यास

पोखरा । ऐतिहासिक गोरखा जिल्लाको पृथ्वीनारायण नगरपालिका वडा नं. ४ स्थित रमणीय स्थल मैदान भन्ने ठाउँमा यस नगरपालिकाभित्र पहिलो बौद्ध चैत्यको भिक्षु कोण्डन्यले हालै एक समारोहका बीच शिलान्यास गर्नुभयो । समारोहमा प्रमुखअतिथि भिक्षु कोण्डन्यले ऐतिहासिक गोरखाले राष्ट्रिय एकिकरणमा जुन भूमिका निर्वाह गरेको थियो, नेपालको वर्तमान द्वन्द्वको वातावरणमा शान्तिका अग्रदूत भगवान् बुद्धको शान्ति सन्देश फैलाउने क्रममा यस बौद्धचैत्य निर्माणले अर्को ऐतिहासिक प्रयासको थालनी भएको बताउनु भयो । यस क्रममा बौद्ध जगतमा निर्माण हुने विभिन्न चैत्यहरूबारे पनि जानकारी गराउनु भयो । चैत्य निर्माण हुन लागिएको एक रोपनी दुई आनाको उक्त थुम्को (जग्गा) ४ वर्षअघि गोरखाबजारका भोलारत्न शाक्यले चैत्य तथा विहार निर्माणका लागि भिक्षुसंघलाई दान गरेका थिए ।

गोरखा बौद्ध समूहका अध्यक्ष मोहन शाक्यको अध्यक्षतामा भएको सो समारोहमा सहभागी ज्ञानमाला संघ, पोखरा तथा मैत्री संघ, पोखराका अध्यक्ष गोविन्द ताम्राकार, तमु छोर्जाथि गोरखाका अध्यक्ष जगन गुरुङ्ग, हरि सांस्कृतिक केन्द्रका अध्यक्ष मोहननारायण श्रेष्ठले शुभकामना व्यक्त गरेका थिए । निर्माणाधिन चैत्य मैत्री संघ पोखराका निवर्तमान अध्यक्ष विश्व शाक्यले गोरखास्थित आफ्ना सासुससुराको नाममा निर्माण गरिदिने जनाइएको छ । सभा सञ्चालन समूहका सचिव विष्णु रानाले गर्नु भएको थियो भने स्वागत मन्तव्य उपाध्यक्ष कमल रानाले गर्नुभएको थियो ।

गोरखा बौद्ध समूहको आयोजनामा विहान शिलान्यास कार्यक्रम र दिउँसो धर्मदेशना कार्यक्रम भएको थियो । शिलान्यासका कार्यक्रममा मभुवा खैरेनीबाट आउनु भएका लामाज्यूहरूबाट पूजाअर्चना भएको थियो । दूवै कार्यक्रममा पोखराका ज्ञानमाला भजन गायक प्रजारत्न वज्राचार्यको नेतृत्वमा श्याम श्रेष्ठ, गीता नेपाली, बनिता ताम्राकार, राधा अधिकारी, वृजमान ताम्राकार, गोविन्द ताम्राकार, रामचन्द्र श्रेष्ठ, भरत कोइराला, विश्व शाक्य लगायतको समूहले ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत गरिएको थियो ।

निःशुल्क स्वास्थ्य एवं दन्त शिविर सम्पन्न

तानसेन, पाल्पा । ज्ञानमाला सभा, महाचैत्य विहार, टक्सारको आयोजनामा बौधागुम्हा गा.वि.स.को सर्वोदय माध्यमिक विद्यालयमा निःशुल्क स्वास्थ्य तथा दन्त शिविर हालै सम्पन्न भयो । ज्ञानमाला सभाका सदस्य मिलन सुवालको संयोजकत्वमा सम्पन्न उक्त शिविरबाट दुइसयभन्दा बढी स्थानीय जनता लाभान्वित भएका थिए । सो शिविरमा चिकित्सक पूरन वज्राचार्य

तथा जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालयका स्वास्थ्यकर्मीहरूले सेवा पुऱ्याउनु भएको थियो र दाँतका विरामीलाई नेपाल लिभर लिमिटेडको तर्फबाट निःशुल्क टुथपेष्ट र ब्रुस वितरण गरिएको थियो ।

यसैगरि सोही गाविसमा दीपज्योति महिला समूह र जनविकास युवा क्लबको संयुक्त सहयोगमा निर्माण गरिएको दीपज्योति महाबौद्ध विहारमा प्रदीपपूजा गरिएको छ । सो अवसरमा ज्ञानमाला सभाका अध्यक्ष चकोरमान शाक्यले मन्तव्य व्यक्त गर्दै विहारका लागि उपयुक्त बुद्धमूर्ति र गजूरसमेत ज्ञानमाला सभाले उपलब्ध गराउने कुरा बताउनु भयो ।

मैत्री संघ पोखराको

वार्षिकोत्सव सम्पन्न

पोखरा, कास्की । मैत्री संघ पोखराको चौथो महाधिवेशन तथा आठौँ वार्षिकोत्सव कार्यक्रम हालै एक समारोहका बीच सम्पन्न भयो । प्रमुख अतिथि भिक्षु श्रद्धानन्द समक्ष शीलप्रार्थना पश्चात् आरम्भ भएको सो कार्यक्रममा सचिव विमल उदासले वार्षिक प्रतिवेदन र भुवन ताम्राकारले आर्थिक प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुभएको थियो । कार्यक्रममा प्रमुख अतिथि भिक्षु श्रद्धानन्द, पोखरा विश्वविद्यालयका रजिष्ट्रार प्रकाशमान गुभाजु, मैत्री संघका संस्थापक अध्यक्ष विश्व शाक्य, बौद्ध अर्घौँ सदनका अध्यक्ष वीरबहादुर गुरुङ र युवा बौद्ध संघका अध्यक्ष विक्रम बुद्धाचार्यले आ-आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएको थियो । प्रमुख अतिथिबाट मैत्री शिक्षा समूहकी शिक्षिका सुश्री मिना बास्तोलालाई प्रशंसापत्र र बाल कविताका विजेताहरूलाई पुरस्कार प्रदान गरिएको थियो । उक्त अवसरमा एक दिनअघि मैत्री शिक्षा समूहका बालबालिकाहरूबीच भएको बालगीत प्रतियोगितामा विभिन्न बालबालिकाहरूबाट उत्कृष्ट बाल कविताहरू वाचन गरिएको थियो ।

दोश्रो चरणको सभाले विक्रम उदासको अध्यक्षतामा नयाँ कार्यसमिति गठन गरिएको छ । उपाध्यक्ष, सचिव, सहसचिव, कोषाध्यक्ष र सदस्यहरूमा क्रमशः भूवन ताम्राकार, सुशील लम्साल, सकेन्द्र ताम्राकार, विमल उदास, वृजमान ताम्राकार, दीपकलाल उदास, बखतबहादुर गुरुङ, सुश्री बनिता ताम्राकार, निरञ्जन ढकाल, श्रीमती जमुना शर्मा 'वर्षा' रहनु भएको छ । कार्यक्रमको अन्तमा सभाका सभापति गोविन्द ताम्राकारबाट धन्यवादज्ञापन गर्दै सभा विसर्जन गर्नुभएको थियो ।

एक दिवशीय ध्यान शिविर

कास्की । धम्म पोखर पञ्चभैया ध्यान केन्द्रमा सहायक आचार्य अक्कलध्वज गुरुङको निर्देशनमा एक दिवशीय ध्यान शिविर सम्पन्न भयो । सो शिविरमा उक्त ध्यान केन्द्रलाई जग्गा दान दिनुहुने दाता श्रीमती रत्नदेवी वज्राचार्यलगायत नेपाल विपश्यना

ध्यान केन्द्रका दृष्टी सदस्य श्रीमती सुमित्रा मानन्धर गुरुङको नेतृत्वमा १९ जना साधकसाधिकाहरूको सहभागीता रहेको थियो । त्यस्तै धर्मशीला बुद्ध विहार पोखरामा ई. अमोल मानन्धरले पञ्चभैयामा निर्माण हुन लागेको सो धम्म पोखर ध्यान केन्द्रको माष्टर प्लान प्रस्तुत गरिएको थियो । जग्गा दान पछि पहिलो पल्ट संचालन भएको एक दिवशीय ध्यान शिविरमा १० जना महिला र १९ जना पुरुषले भाग लिएको कुरा सो ध्यान केन्द्रका सहसचिव गोविन्द ताम्राकारले बताउनु भयो ।

ज्ञानमाला भजन पुस्तक

विमोचन तथा अभिनन्दन

काठमाडौँ । ज्ञानमाला भजन खलः स्वयम्भूको ज्ञानमाला भजन पुस्तकको अठारौँ संस्करण एक समारोहका बीच प्रमुख अतिथि भिक्षु धर्ममूर्तिले विमोचन गरियो । खलःका अध्यक्ष पन्नाकाजी शाक्यको सभापतित्वमा सम्पन्न उक्त कार्यक्रममा ज्ञानमाला भजन खलःलाई महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउनु भएका विभिन्न व्यक्तिहरू हेरारत्न शाक्य, तुल्सीकृष्ण मानन्धर, मंगलकृष्ण महर्जन, अजीवरत्न स्थापित, रामरत्न कंसाकार, न्हुच्छेलाल नं.ः, रामेश्वर मानन्धर र रामदेवी मानन्धरलाई अभिनन्दन पनि गरिएको थियो । पञ्चशील प्रदान गरेर आरम्भ भएको सो कार्यक्रममा खलःका उपाध्यक्ष पुण्य शाक्यले स्वागत गर्नु भयो भने कोषाध्यक्ष गौतम राजकर्णिकारले प्रगति विवरण पेश गर्नुभएको थियो । विमोचित पुस्तक प्रकाशनको लागि साहु द्रव्यमानसिंह तुलाधर (भाइराजा) ले आर्थिक सहयोग गर्नुभएको थियो ।

भक्तपुर बौद्ध सम्पदा संघको वार्षिक सभा सम्पन्न

टोखा, काठमाडौँ । भक्तपुर बौद्ध सम्पदा संघको ९ औँ वार्षिक सभा टोखा बौद्ध विहारमा आयोजित एक समारोहका बीच त्रिविध बौद्ध अध्ययन विभागका प्रमुख डा. नरेशमान वज्राचार्यले उद्घाटन गर्नुभएको थियो । संघका अध्यक्ष पद्मसुन्दर शाक्यको सभापतित्वमा सम्पन्न उक्त कार्यक्रममा नेवाः बुद्धिजीवि गुथि नेपाल मण्डलका सचिव प्रदीप शाक्य, युवा बौद्ध पुचः भक्तपुरका सचिव शाक्यान शाक्य, चैत्यराज शाक्य, पुष्परत्न शाक्य, ज्ञानेन्द्र शाक्य, कलेशराज शाक्यलगायतका वक्ताहरूले आ-आफ्नो मन्तव्य प्रकट गर्नुभएको थियो ।

शिलामूर्ति शोभायात्रासहित

प्रतिस्थापनको लागि आगमन

नगदेश, भक्तपुर । नगदेश बुद्ध विहारमा प्रतिस्थापनको लागि विहारका वरिष्ठ उपासक आशानरसिं धुमनःले पाटन औद्योगिक क्षेत्रमा निर्माण गरिएको अग्रश्रावक सारिपुत्र र महामौद्गल्यायन महास्थविरको शिलामूर्ति शोभायात्राकासाथ विहारमा ल्याइ पुऱ्यायो । मध्यपुर थिमि नगरपालिकाका विभिन्न

स्थानबाट शोभायात्रा गराएर विहारको धम्महलमा प्रवेश गराइएको थियो। विहार प्रवेश पश्चात् नगदेश बौद्ध समूहका अध्यक्ष न्हुक्षेकुमार सिंकेमनःको अध्यक्षतामा सामूहिक पञ्चशील प्रार्थना तथा बुद्धपूजा पनि गरिएको थियो। कार्यक्रममा समूहका सचिव कृष्णकुमार प्रजापतिले सारिपुत्र र महामौद्गल्यायनको व्यक्तित्वमाथि प्रकाश पार्नुभएको थियो।

भिक्षु आनन्द त्रिविमा उप-प्राध्यापक हुनु भयो

काठमाडौं। संघाराम भिक्षु तालिम केन्द्रमा प्रब्रजित हुनुभएको पहिलो समूहका दशजना भिक्षुहरूमध्ये एक शास्त्रपति राजकीय पण्डित भिक्षु आनन्द त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा उप-प्राध्यापक हुनुभएको छ। त्रि.वि.सेवा विभागबाट आह्वान गरिएको ०५६/५९को खुल्ला प्रतियोगिताबाट उक्त पदमा उत्तीर्ण हुनुभएको थियो। उहाँले केही वर्षदेखि बौद्ध अध्ययन केन्द्रीय विभागमा अध्यापन गराउँदै आउनुभएको थियो।

बुद्धपूजा र धर्मदेशना

ललितपुर। पौषसंक्रान्तिको दिन ललितपुरको पाटनदरवार क्षेत्रमा अवस्थित विश्वमैत्री विहारमा बुद्धपूजा र धर्मदेशना कार्यक्रम सम्पन्न भयो। पञ्चशील ग्रहण गरेर आरम्भ भएको बौद्धसभामा भिक्षु शोभनले आगामी जन्म सुधार गरेर सुखी भई निर्वाण प्राप्तिको लागि वर्तमान मनुष्य जीवनमा पुण्य संचय गर्नुपर्ने बताउनु भयो। दिलशोभा शाक्यले भैरुगडा एवं द्वन्द्व निवारण गर्न मैत्री भावना उत्पन्न गर्नुपर्ने कुरा बताउनु भयो। पछिल्लो संक्रान्तिमा भएको धर्मदेशना स्मरण गरेर मन्तव्य प्रकट गर्नुहुने सुभद्रा शाक्य र बोधिरत्नलाई भिक्षु शोभनले पुरस्कार प्रदान गर्नु भयो। दसराम महर्जनले स्वागत गर्नु भएको उक्त सभामा नानिवेती डंगोल र काजीलाल महर्जनले आ-आफ्नो मन्तव्य राख्नुभएको थियो। दिवंगत भिक्षु कालुदायीको पाँचौ पुण्यस्मृतिको उपलक्ष्यमा आशाकाजी महर्जन र शंकरलालदाइको नाममा जलपान गराइएको थियो।

मगर संघको सभाहलमा बुद्धपूजा

बेनी, म्याग्दी। नेपाल अहिंसावादी बौद्ध धर्म विश्वशान्ति चक्रसंघ दाउन्ने पर्वत नवलपरासी र मगर महिला बौद्ध सेवा समाज बेनी म्याग्दीको संयुक्त आयोजनामा मगर संघको सभा हलमा बुद्धपूजा तथा धर्मदेशना कार्यक्रम सम्पन्न भयो।

उक्त कार्यक्रममा भोमा हिंसे छुवेग्याल्मोले अहिंसावादीको विषयमा धर्मदेशना गर्नु भयो भने मगर बौद्ध सेवा समाजका अध्यक्ष नरबहादुर थापामगर, महिला बौद्ध संघकी अध्यक्षा स्मृति र म्याग्दी बौद्ध संघका यजनलाल शाक्यले आ-आफ्नो संघको परिचय दिँदै मन्तव्य प्रकट गर्नु भयो। मगर महिला बौद्ध सेवा

समाजका अध्यक्ष डमाया पाइजाको सभापतित्वमा सम्पन्न उक्त कार्यक्रममा ठगबहादुर तिलिजामगरको अध्यक्षतामा नेपाल अहिंसावादी बौद्ध धर्म विश्व शान्ति चक्रसंघ बेनी नामक ११ सदस्यीय तदर्थ समिति गरिएको छ। उक्त समितिमा उपाध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष र सदस्यहरूमा क्रमशः यजनलाल शाक्य, दिलकुमारी पुर्जामगर, नरबहादुर थापामगर, भुनमाया तिलिजामगर, लाली थापामगर, स्मृति शाक्य, कल्पना पुनमगर, किसान पुनमगर, चन्द्रकुमारी पाइजामगर र याम शाक्य रहनु भएको छ।

वयोवृद्ध भिक्षु पुण्यवरको निधन

काठमाडौं। धापासीस्थित वसुन्धरा विहारका वयोवृद्ध भिक्षु पुण्यवरको १०६ वर्षको उमेरमा निधन भएको छ। उहाँले प्रब्रजित जीवनमा आफूलाई प्राप्त भएका दान तथा गृहस्थी अवस्थामा काम गरेर आएको पेन्सनको रकमले प्रसिद्ध वसुन्धरादेवीको पवित्रस्थलमा वसुन्धरा बुद्ध विहार निर्माण गरेर सोही विहारमा बस्दैआउनु भएको थियो। वि.सं. १९५५ जेष्ठ महिनामा पिता हर्कमान शाही र माता थकुमती शाहीको कोखबाट काठमाडौंको पुनर्हित (पुरानोभन्सार) मा जन्मनु भएका न्हुक्षेमान कुशीनगरमा प्रब्रजित हुनुभई बुद्धशासनमा प्रवेश गर्नु भएको थियो। वि.सं. २०४६ मा दिवंगत संघनायक भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर र भिक्षु सुदर्शन महास्थविरको आचार्यत्वमा नगरमण्डप श्रीकीर्ति विहारको सीमागृहमा उपसम्पन्न हुनु भएको थियो।

बुद्धपूजा गरी नामाकरण र अन्नप्राशन

मध्यपुर थिमि, भक्तपुर। धान्यपूर्णिमा (योमरिपुन्हि)को दिन नगदेश बुद्ध विहारको धम्महलमा बुद्धको प्रतिमा समक्ष भिक्षुसंघको समुपस्थितिमा सामूहिक बुद्धपूजा र धर्मदेशना कार्य सम्पन्न भयो। भिक्षु कोलितबाट पञ्चशील प्रदान गर्नु भयो भने दक्षिणकोरियाबाट पाल्नुभएका वोन यु सुनिम (भिक्षु)ले कोरियाली भाषामा धर्मदेशना गर्नुभयो। जस्को अंग्रेजीभाषामा अनुवाद स्वीटजरल्याण्डका भिक्षु एल्गो सुनिमले र नेपालभाषामा भिक्षु कोलितले गरेर सुनाउनु भएको थियो। धर्मोपदेशको क्रममा भारतका महान् भिक्षु बोधिधर्मले नेपालको बाटो भएर तिब्बत र चीन हुँदै कोरियामा बुद्धधर्म भित्रिएको कुरा बताउनु भयो। सोही क्रममा बौद्ध ल्याय्मह पुचः नगदेशका सचिव राजकृष्ण वाडेका प्रथमपुत्रको नामाकरण एवं अन्नप्राशन कार्य भिक्षुहरूबाट खीर खुवाई सम्पन्न भयो। सो अवसरमा श्रद्धेय सुनिमद्वयबाट महाप्रज्ञापारमितासूत्र पाठ र भिक्षु कोलित र सद्वातिस्सबाट आशीर्वाचन मंगलगाथा वाचन गर्नुभएको थियो।

बौद्ध हाजिरीजवाफ प्रतियोगिता

आयोजन समिति गठन

ललितपुर । २५४८ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा ३३ औं ललितपुर जिल्लाव्यापी बौद्ध हाजिरीजवाफ प्रतियोगिता सुनयश्री मिश्र संस्कारित यम्प महाविहार सुधार समितिको आयोजनामा हुने भएको छ । यसको लागि विहार सुधार समितिका अध्यक्ष शान्तमान शाक्यको अध्यक्षतामा एउटा मूल समिति गठन गरिएको छ । २०३० सालदेखि रनिड शिल्डको व्यवस्था गरेर संस्थागत रूपमा संचालन हुँदैआइरहेको यो प्रतियोगिताको शुरुवात गर्नमा हेर काजी सुइकाको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । प्रतियोगिता सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्नको लागि केन्द्रीय हाजिरीजवाफ प्रतियोगिता गुथिका अध्यक्ष नेमवीर शाक्य, उपाध्यक्ष शुक्रराज शाक्य, सदस्य विक्रम शाक्य, संस्थापक हेराकाजी सुइका, बौद्धविद्वान दुण्डवहादुर वज्राचार्य र सल्लाहकार सुश्री अमिता धाखाःको समुपस्थितिमा समितिका अध्यक्ष शान्तमान शाक्यको अध्यक्षतामा बसेको पहिलो बैठकले बुद्धजीवनी, दशपारमिता र बौद्ध दर्पण पुस्तकको आधारमा प्रश्नपत्र तयार पार्ने तथा प्रतियोगितामा ललितपुर जिल्लाका विहार, क्लब, पुस्तकालयलगायत अन्य संघसंस्थाहरूले पनि भाग लिन सकिने कुरा पारित गरिएको छ ।

बुद्धपूजा र धर्मदेशना

ललितपुर । ललितपुरको पाटनदरवार क्षेत्रमा अवस्थित विश्वमैत्री विहारमा माघपूर्णिमाको उपलक्ष्यमा बुद्धपूजा र धर्मदेशना कार्यक्रम सम्पन्न भयो । पञ्चशील ग्रहण गरेर आरम्भ भएको बौद्धसभामा अनगारिका सुजाताले मद्यपानबाट हुने दुर्गुणको चर्चा गर्नुहुँदै यसको कारणले पञ्चशीलका अन्य चार शील भंग हुनुका साथै यसबाट सम्पत्ति नाश हुने, परिवारमा अशान्ति व्याप्त हुने र क्यान्सरजस्ता भयानक रोग समेत हुनसक्ने कुरा बताउनु भयो । दिलशोभा शाक्यले

मैत्री भावनाबाट करुणा उत्पन्न हुनुकासाथै अहंकार भावना नाश भएर जाने कुरा बताउनु भयो । पछिल्लो संक्रान्तिमा भएको धर्मदेशना स्मरण गरेर मन्तव्य प्रकट गर्नुहुने प्रेमबहादुर र तीर्थकुमारीलाई सुजाता गुरुमाले पुरस्कार प्रदान गर्नु भयो । कार्यक्रमको अन्तमा बोधिरत्नले धन्यवादज्ञापन गर्नुभएको थियो ।

डा. रामनिवास पाण्डेको

स्मृतिमा शोकसभा

ललितपुर । त्रिभुवन विश्वविद्यालयअन्तर्गत नेपालमा सर्वप्रथम बुद्धधर्ममा पोष्ट ग्रेजुएट कक्षा सञ्चालन गर्ने पूर्व प्राध्यापक डा. रामनिवास पाण्डेको निधन भएकोमा उहाँको स्मृतिमा नेपाल बौद्ध परिषद्ले हालै एउटा शोकसभा आयोजना गरियो । परिषदको आफ्नो केन्द्रीय कार्यालयको प्रांगणमा परिषदका अध्यक्ष महीश्वरराज वज्राचार्यको सभापतित्वमा भएको सो सभाले दिवंगत पाण्डेको निर्वाण कामना गर्दै एक मिनेट मौन धारण गरिएको थियो । सभामा परिषद् अन्तर्गत सञ्चालन भइरहेको निःशुल्क आधारभूत बौद्ध कक्षाका अध्यापक डा. सानुभाइ डंगोले दिवंगत पाण्डेले त्रि.वि. अन्तर्गत बौद्ध विभाग स्थापनाको लागि गर्नुभएको अथक प्रयासको चर्चा गर्नुहुँदै उहाँको निधनमा सम्बन्धित पक्षबाट श्रद्धाञ्जलि अर्पण गर्नसम्म पनि कुनै चासो नदेखाएकोमा दुःख व्यक्त गर्नुभयो । विभिन्न संघसंस्थाका व्यक्तित्वहरूबाट पनि सम्बोधन गरिएको उक्त सभाको अन्तमा सभापतिको आसनबाट महीश्वरराज वज्राचार्यले त्रि.वि. अन्तर्गत बौद्ध विभाग खडा गरी नेपालमा सर्वप्रथम बुद्धधर्मको स्नातक कक्षा सञ्चालन गर्ने उहाँ डा. पाण्डेको निधनले बुद्धधर्मको विकासमा अपूरणीय क्षति भएकोमा दुःख व्यक्त गर्दै सभा विसर्जन गर्नुभयो ।

प्रकाशित लेखहरूको जिम्मेवार स्वयं लेखकहरू नै हुने छन् । यसमा सम्पादकको सहमति अनिवार्य छैन । - सम्पादक

Ajay Overseas (Pvt.) Ltd

Head Office: Ward No. 16, Vanashali, Branch Office: ward No. 24, Wotu Tole